

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра теорії і методики початкової освіти**

На правах рукопису

ВЕЛИЧКО ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ШКОЛИ**

Спеціальність: 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма Початкова освіта
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

ДАНИЛЮК ОКСАНА КЛИМІВНА,

Кандидат філологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол №___ засідання
кафедри теорії і методики початкової освіти
від _____ 2024 р.
Завідувач кафедри теорії і методики
початкової освіти _____ проф. Пріма Р. М.

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Величко О. М. Формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти Нової української школи

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 013 Початкова освіта. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми розвитку мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти нової української школи у процесі реалізації мовно-літературної освітньої галузі Нової української школи.

У роботі представлено теоретичні засади мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти нової української школи у процесі реалізації мовно-літературної освітньої галузі, розкрито психолого-педагогічні передумови мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти нової української школи. Результати експериментально-дослідного навчання підтвердили необхідність пошуку нових шляхів для мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти нової української школи та доцільність впровадження системи вправ і завдань мотивації до вивчення української мови у здобувачів учнів початкової школи у процесі реалізації мовно-літературної освітньої галузі Нової української школи.

Ключові слова: мотивація, розвиток мовлення, українська мова, мовлення, комплекс вправ і завдань із розвитку мотивації до вивчення української мови

ANNOTATION

Velychko O. M. Formation of Motivation for Learning the Ukrainian Language Among Primary School Students of the New Ukrainian School

A thesis submitted for the degree of "Master" in the specialty 013 Primary Education. Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2024.

This qualification work is a theoretical and experimental study of the problem of developing motivation for learning the Ukrainian language among primary school students of the New Ukrainian School through the implementation of the language and literature educational sector of the New Ukrainian School.

The work presents the theoretical foundations of motivation for learning the Ukrainian language among primary school students of the New Ukrainian School in the context of implementing the language and literature educational sector. It reveals the psychological and pedagogical prerequisites for fostering motivation to learn the Ukrainian language among primary school students. The results of experimental and research-based teaching confirm the necessity of seeking new approaches to enhance motivation for learning the Ukrainian language among primary school students and the feasibility of introducing a system of exercises and tasks designed to foster motivation for learning the Ukrainian language in the framework of the language and literature educational sector of the New Ukrainian School.

Keywords: motivation, speech development, Ukrainian language, speech, a set of exercises and tasks for developing motivation to learn the Ukrainian language.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1. Проблема формування мотивації в психолого-педагогічній науці.....	8
1.2. Підходи та принципи формування позитивної мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти.....	18
РОЗДІЛ II. ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ	31
2.1. Характеристика етапів експериментальної роботи, мета і завдання...31	
2.2. Організація та хід педагогічного експерименту. Особливості шкільного курсу української мови як основи формування національної ідентичності учнів початкової школи.....	33
2.3. Результати експериментально-дослідного навчання.....	50
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Вивчення рідної мови учнями початкової школи є важливим етапом формування мовленнєвих навичок та національної ідентичності учнів. Саме в цей період діти активно засвоюють основи граматики, розширюють свій словниковий запас та навчаються правильно виражати свої думки. Проте, сучасні освітні тенденції свідчать про зниження рівня мотивації до вивчення рідної мови серед здобувачів початкової освіти. Цей процес часто супроводжується появою труднощів у навчанні, які можуть впливати на подальший розвиток особистості та формування світогляду учнів.

Важливість досліджуваної проблеми відображена в багатьох джерелах, зокрема в державних документах, а саме: у Законі України «Про освіту» (2017 р.), Державному стандарті початкової освіти (2018 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті (2002 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (2013 .) та ін. У цих документах вмотивованість учня визначається як важлива умова для активної життєдіяльності та гармонійного розвитку особистості.

У порадику для вчителя «Нова українська школа» вказується, що «найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, умотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень / учениця, які, розвиваючись, вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України» [52].

Перед учителем стоїть завдання сформувати в учнів мотивацію до навчання, уміння, навички отримувати задоволення від успіхів у навчанні, організувати навчальну діяльність, що давало б змогу проявити винахідливість, кмітливість, швидкість реагування. Для підвищення зацікавленості школярів XXI століття важливим є використання у своїй педагогічній діяльності сучасних інтерактивних, інноваційних засобів, ІКТ.

Педагогічний аналіз проблеми мотивації здійснили такі науковці, як Ю.Бабанський, Н. Данилов, І. Лернер, В. Онищук, І. Підласий, О. Савченко, Г.Щукіна та ін. Психологічний аспект мотивації учіння обґрунтували сучасні науковці, а саме: Л. Божович, Є. Ільїн, А. Маркова, А. Маслоу, П. Якобсон та ін. Здійснивши аналіз праць дослідників, було з'ясовано, що мотивацією називають поєднання методів та засобів для спонукання до результативної діяльності при опрацюванні та засвоєнню навчального матеріалу [12].

На нашу думку, мотивація є ключовим фактором у навчальному процесі, оскільки вона визначає рівень активності, зацікавленості та зусиль, які учні готові докладати до навчання. Недостатня мотивація може призводити до низької успішності, відсутності інтересу до предмета та, зрештою, до відчуження від рідної культури і мови. У зв'язку з цим, пошук ефективних шляхів підвищення мотивації до вивчення української мови стає надзвичайно актуальним завданням для педагогів, батьків та суспільства в цілому.

Магістерська робота присвячена вивченню різних аспектів, що сприяють підвищенню інтересу та мотивації учнів початкової ланки освіти до вивчення рідної мови. Таким чином, проведене дослідження дозволить зробити внесок у вирішення однієї з важливих проблем сучасної початкової освіти — забезпечення високого рівня мотивації до вивчення української мови серед здобувачів початкової освіти, що є запорукою успішного розвитку мовленнєвих компетенцій і загального освітнього рівня учнів.

Зважаючи на актуальність даної проблеми, а також на необхідність подальшого її вивчення, ми обрали тему магістерського дослідження: **«Формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти Нової української школи»**.

Метою дослідження є створення науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики роботи з формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати теоретичні засади дослідження, категорійний апарат на основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури; вивчити стан проблеми в сучасній лінгводидактиці.

2. Визначити рівень сформованості мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти.

3. Розробити й апробувати експериментальну методику формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти Нової української школи

Предметом дослідження є зміст, форми, методи та прийоми роботи з формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти.

Розв'язання поставлених завдань і необхідність перевірки в процесі дослідження вихідних припущень зумовили використання таких **методів: теоретичних** – аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблем формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти нової української школи, вивчення нормативних документів про освіту; розроблення системи вправ і навчально-методичних рекомендацій з метою формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти Нової української школи; *емпіричних* – педагогічне спостереження, анкетування, бесіди, опитування вчителів і учнів початкової школи; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний і контрольний); *статистичних* – кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідного навчання щодо рівнів сформованості мотивації до вивчення української мови здобувачами початкової освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено* методику формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти Нової української школи; *з'ясовано* її лінгвістичні, психологічні та лінгводидактичні передумови; *розроблено* систему вправ, спрямовану на формування та вдосконалення

відповідних умінь і навичок у продуктивних та репродуктивних видах мовленнєвої діяльності; подальшого розвитку й застосування набуло розроблення підходів і принципів формування мотивації до вивчення української мови у початковій школі.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у створенні методики формування мотивації до вивчення української мови здобувачами початкової освіти у процесі реалізації початкової мовної освіти на уроках української мови на основі взаємозв'язку теоретичних знань та практичних умінь і навичок.

Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані на уроках української мови, під час удосконалення програм і підручників з української мови, розроблення факультативних курсів, підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, а також у процесі навчання здобувачів вищої освіти педагогічних факультетів.

Експериментальна база дослідження. Упровадження результатів дослідження здійснювалося на базі Рудниківського ліцею Колківської селищної ради Волинської області.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалось шляхом їх оприлюднення на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки. Основні положення, висновки і результати дослідження висвітлювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика професійної освіти: українська мова та українська література» (18 квітня 2024 р., м. Умань), IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку» (16 травня 2024 р., м. Рівне), III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми професійної підготовки педагогів: національний та євроінтеграційний вимір» (21 травня 2024 р., м. Чернівці), на засіданні круглого столу з міжнародною участю «Молодь і освіта в умовах

викликів XXI століття» (27 травня 2024 р., м. Івано-Франківськ–Хелм–Кросно–Київ–Луцьк–Ніжин–Рівне–Ужгород–Кам’янець-Подільський).

Публікації. Теоретичні та практичні результати дослідження висвітлено в 1 науковій публікації.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг роботи 77 сторінки, із них 56 сторінок основного тексту і 5 додатків (Список використаних джерел нараховує 88 найменувань (на 8 сторінках).

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1. Проблема формування мотивації в психолого-педагогічній науці

В умовах цілеспрямованого впровадження Нової української школи проблема мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів є однією із фундаментальних у педагогіці сьогодення. Питання формування мотивації до навчання української мови у початковій школі є одним із ключових завдань сучасної педагогіки та психології. Від мотивації учнів залежить не тільки успіх у навчанні, але й розвиток їхніх пізнавальних інтересів, відповідальності, самостійності та ініціативи.

У психолого-педагогічній науці питання мотивації набуло особливої актуальності у зв'язку зі змінами, що відбуваються в освітній системі, спрямованими на розвиток компетентнісного підходу та особистісно орієнтованого навчання. У цьому контексті початкова школа є важливим етапом для закладання основ мотивованого навчання, оскільки на цьому рівні формуються перші уявлення дитини про школу, навчання, вчителя, а також про власні можливості та здібності.

Проблемі мотивації навчання учнів початкової ланки освіти присвячені роботи таких психологів і педагогів, як Н. Варченко, Н. Данилов, С. Дрозденко та ін. Науковцями були розглянуті структурні характеристики мотивів, які є рушійними силами дітей молодшого шкільного віку, психолого-педагогічні умови та шляхи цілеспрямованого формування вмотивованості до навчання [3].

Важливо зазначити, що конструктивними та ефективними засобами формування мотивації навчання в контексті вимог НУШ є інтерактивні, інноваційні технології, застосування ІКТ. Особливості впровадження даних технологій в освіту вивчали В. Барановська, К. Бугайчук, І. Золотарьова, І. Мардаренко, Н. Олефиренко, І. Онищенко, Н. Рашевська, С. Семеріков, В.Ткачук, Ю. Триус, А. Труш Б. Хантер, В. Шевченко та ін [36].

Аналізуючи різні джерела психолого-педагогічної літератури, ми дійшли висновку, що мотивація — це внутрішній стан, який спонукає людину до активності і визначає її поведінку, зокрема в навчальному процесі. Вона складається з комплексу мотивів, що стимулюють людину до дії, у даному випадку — до навчання. За О. І. Криловою, мотивація до навчання в учнів початкової школи є результатом взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників, таких як особистісні інтереси, соціальні очікування, середовище та педагогічний вплив.

Згідно з роботами науковців прийнято розрізняти два основні види мотивації: внутрішню та зовнішню. Внутрішня мотивація виникає тоді, коли учень виявляє інтерес до самого процесу навчання і отримує задоволення від нього. Зовнішня мотивація пов'язана з бажанням досягти результату через зовнішні стимули, такі як оцінки, похвала чи уникнення покарання [84].

За роботами Г. К. Селевка, для учнів початкової школи характерною є зовнішня мотивація, зокрема через оцінки та заохочення. Однак, завдання вчителя полягає в тому, щоб поступово формувати у дитини внутрішню мотивацію до навчання, спрямовану на розвиток її пізнавальних інтересів та допитливості [76].

У початковій школі виокремлюють такі мотиваційні аспекти навчання: роль пізнавального інтересу та вплив педагогічного середовища.

Отож, одним із ключових чинників, що впливають на мотивацію учнів, є пізнавальний інтерес. Він визначає активність дитини у навчанні та її ставлення до процесу засвоєння знань. За даними досліджень Л. І. Божович, пізнавальний інтерес є рушійною силою навчальної діяльності на всіх етапах шкільного навчання, але особливо важливим він є для учнів початкової школи, коли формується їхнє ставлення до навчання як до обов'язку та потреби [3].

Відповідно до теорії Л. С. Виготського, інтерес до навчальної діяльності формується у процесі взаємодії дитини з навколишнім середовищем і може бути стимульованим за допомогою активної участі учнів у різних видах навчальних завдань. Важливим завданням педагога є створення умов, що сприяють розвитку

пізнавального інтересу, використання різноманітних методів і прийомів для підтримання цікавості до навчання.

У свою чергу, І. В. Дубровіна зазначає, що формування пізнавального інтересу залежить від змісту навчального матеріалу, методів викладання та емоційного фону навчального процесу. Таким чином, завдання вчителя полягає в тому, щоб зробити навчання цікавим та значущим для учнів [51].

Також педагогічне середовище визначає важливу роль у підвищенні позитивної мотивації школярів. Важливими чинниками є особистість вчителя, його педагогічний стиль, ставлення до дітей та способи організації навчального процесу. Дослідження Л. С. Виготського свідчать про те, що ефективне педагогічне середовище повинне сприяти розвитку самостійності, ініціативності та творчого потенціалу учнів. Таким чином, вчитель повинен бути не лише джерелом знань, але й фасилітатором, який підтримує інтерес учнів до навчання [61].

Згідно з роботами О. М. Леонт'єва, позитивний емоційний клімат у класі, підтримка вчителя та співпраця між учнями сприяють підвищенню мотивації до навчання. Важливим є також забезпечення можливості самостійного вибору завдань, що підвищує рівень відповідальності учнів та формує у них відчуття власної успішності [44].

О. Я. Савченко вказує на важливість організації спільної діяльності учнів у навчальному процесі. Співпраця між учнями сприяє формуванню соціальних навичок та активізує їхню мотивацію до навчання, оскільки вони вчаться працювати в команді, допомагати одне одному та досягати спільних результатів [70].

Таким, чином, мотивація є одним з основних чинників, що впливають на активність і ефективність навчальної діяльності. Згідно з визначенням Л.І.Божович, мотивація навчання є системою мотивів, що спонукають учня до активної діяльності у процесі засвоєння знань. Вона може бути внутрішньою (коли учень проявляє інтерес до самого процесу навчання) або зовнішньою (коли учень навчається задля оцінок, схвалення чи інших зовнішніх стимулів) [3].

На нашу думку, індивідуальний підхід до учнів є назвичайно важливим засобом для стимулювання мотивації. За В. О. Сухомлинським, врахування індивідуальних особливостей дитини, її темпу розвитку, інтересів і потреб сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання [55]. Важливо надавати учням можливість виконувати завдання, які відповідають їх рівню підготовки, аби вони відчували успіх і мали бажання продовжувати навчання.

Вивчаючи дану проблему, ми можемо стверджувати, якщо ігрова діяльність є природною формою активності для дітей початкової школи, тому гра може бути ефективним засобом для формування позитивної мотивації до навчання. За С. Л. Рубінштейном, використання ігор в освітньому процесі дозволяє дитині легше засвоювати навчальний матеріал, сприяє розвитку пізнавальної активності та цікавості до навчання [55].

Метод проектів також є ефективним інструментом для стимулювання мотивації. Проектна діяльність дає змогу учням застосовувати свої знання на практиці, виявляти ініціативу, працювати самостійно та в групах. Це допомагає формувати відповідальність, самостійність і пізнавальну активність, що позитивно впливає на мотивацію до навчання .

Сімейне оточення також відіграє важливу роль у формуванні мотивації до навчання. Взаємини з батьками, їхня підтримка, зацікавленість у навчанні дитини є потужними стимулами для формування позитивної мотивації. Згідно з дослідженнями Л. М. Введенської, позитивне ставлення батьків до навчання, їхня участь у освітньому процесі сприяють формуванню у дитини мотивації до успіху .

Формування позитивної мотивації до навчання в учнів початкової школи є складним і багатогранним процесом, який вимагає врахування індивідуальних особливостей дітей, організації педагогічного середовища та використання сучасних методів навчання. Завдання педагога виявляється в тому, щоб створити умови, які сприятимуть розвитку пізнавальних інтересів учнів та їхньої самостійності. Позитивна мотивація є основою для успішного навчання, яке не тільки забезпечує високі результати, але й формує у дітей любов до навчання та

бажання розвиватися. Від мотивації залежить успішність навчального процесу, розвиток пізнавальних інтересів, відповідальність, самостійність та ініціатива школярів. У початковій школі закладаються основи навчальної діяльності, і на цьому етапі особливо важливо підтримувати інтерес до навчання, стимулюючи пізнавальну активність дитини. Це завдання стає ще більш актуальним у зв'язку з реформуванням освіти, коли акцент робиться на особистісно орієнтованому та компетентнісному підході.

Отже, формування позитивної мотивації до навчання в учнів початкової школи є складним і багатогранним процесом, який вимагає врахування багатьох факторів: індивідуальних особливостей дитини, педагогічного підходу, зовнішніх стимулів і соціального оточення. Використання сучасних психолого-педагогічних підходів, таких як індивідуалізація навчання, ігрові та проектні методи, а також залучення батьків до навчального процесу є важливими засобами для стимулювання пізнавального інтересу та формування позитивної мотивації до навчання.

Для вчителів початкових класів залишається відкритим питання: яким чином мотивувати дитину на розвиток, самоосвіту, самовиховання, як зробити так, щоб вона сама розуміла, навіщо їй навчатися і прагнула до цього.

Початкова школа відіграє важливу роль у мотиваційному розвитку учнів, саме перший вчитель повинен привити в дитини любов до процесу навчання, до наук, які вивчаються та прищепити бажання самовдосконалюватися впродовж подальшого життя [68].

У сучасному стрімкому світі стає дедалі важче мотивувати дітей до навчання. Хоча спочатку стати школярем є головним бажанням для малюка, нерідко буває так, що вже через місяць навчання інтерес до уроків зникає. Шкільне життя швидко втрачає свою привабливість. Тому для вчителя вкрай важливо якомога швидше зацікавити дитину та спонукати її продовжувати вчитися. Для вирішення цієї проблеми був започаткований цілеспрямований курс реформування освіти в Україні. Саме оновлення змісту, мети, методів і засобів навчання сприяє швидшому подоланню цієї кризи.

Навчання в початковій школі є надзвичайно важливим етапом, оскільки саме цей період психологи та педагоги вважають ключовим у психічному розвитку особистості. У цей час формуються основні передумови та механізми засвоєння різноманітних видів діяльності, які в майбутньому стають базою для розвитку життєвих навичок та компетенцій людини. [40].

Педагог, аналізуючи індивідуальні риси розвитку молодшого школяра, його темперамент і характер, має застосовувати різноманітні методики й засоби, які дозволяють ефективно впливати на учня. Це сприяє формуванню кращих особистісних якостей і всебічному розвитку дитини. Дослідження проблеми формування навчальної мотивації у молодших школярів потребує розуміння сутності її основних понять. У контексті цього дослідження ключовими категоріями є: «мотив», «мотивація», «мотивація до навчання». Розглядаючи ці поняття детальніше, стає очевидним, що існує безліч підходів до їх трактування.

С. Рубінштейн визначає мотив як свідомий стимул, що формується в людини залежно від умов, у яких вона перебуває [27].

П. Якобсон погоджується з думкою С. Рубінштейна і вважає, що мотив будь-якої дії – це саме той стимул, який приводить до її завершення [45].

Г. Костюк стверджує, що будь-яка діяльність людини завжди зумовлена різними мотивами, які формуються протягом розвитку особистості під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [12].

В. Вілюнас трактує мотив як стимул до діяльності, що відповідає певній важливій потребі [27].

У «Психологічному словнику» термін «мотив» трактується в трьох аспектах:

- це стимул до активності, що пов'язаний із задоволенням потреб суб'єкта, та включає як внутрішні, так і зовнішні умови, що впливають на поведінку людини і визначають її спрямованість;

- це рушійна сила, що визначає вибір напрямку діяльності, спрямованої на певний об'єкт (матеріальний або ідеальний), заради досягнення якого ця діяльність і виконується;

- це усвідомлена причина, яка лежить в основі вибору дій та вчинків особистості [27].

Мотив і мотивація відрізняються тим, що мотив є внутрішньою характеристикою суб'єкта і виконує роль рушійної сили для реалізації певних дій. За даними філософського енциклопедичного словника, поняття «мотивація» охоплює такі категорії, як «потреба», «стимул», «схильність», «бажання», «потяг» тощо [84]. Виходячи з мотивів, мотивація розглядається як комплекс рушійних сил, що надають діяльності зміст та спрямованість.

П. Немов трактує мотивацію як сукупність психологічних причин, що пояснюють як напрямок, так і активність особистості, а також її поведінку [12].

Водночас С. Зазнюк підкреслює, що мотивація – це не просто мотиви, а і взаємодія різноманітних стимулюючих факторів, які провокують активність людини та визначають її діяльність. Вчений зазначає, що мотивація може виникати не лише через внутрішні мотиви, але й через різні ситуації та вплив інших людей на особистість.

На думку Л. Овсянецької, мотивація є головною рушійною силою всієї людської поведінки і займає ключове місце у структурі людської сутності. Мотив – це не просто стимул до дії, а також вагома причина для її виконання [82].

За Д. МакКлелландом, мотивація поділяється на три основні групи:

- мотивація досягнення (прагнення до успіху, що виражається в бажанні досягати високих результатів);
- мотивація до афіліації (потреба встановлювати стосунки з іншими людьми);
- мотивація до влади (бажання впливати на поведінку інших) [90].

Ці три потреби також притаманні учням початкової школи, хоча вони можуть бути менш виражені, ніж у дорослих.

Є. Ільїн пропонує дві основні концепції визначення мотивації. Перший підхід трактує її як сукупність різних чинників або мотивів, тоді як другий — як динамічне утворення або механізм [12].

Згідно з «Коротким психологічним словником» під редакцією А. Петровського, мотивація визначається як «стимул, який викликає активність організму та спрямовує її на досягнення певної мети» [35].

С. Гончаренко розглядає мотивацію як «систему стимулів або мотивів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [22].

Якщо звернутися до визначення І. Зязюна, то мотивація є поштовхом для активності організму та його цілеспрямованості. У широкому розумінні це поняття вивчається в усіх галузях психології, що досліджують причини та механізми людської поведінки [27].

С. Канюк стверджує, що мотивація — це процеси, методи та засоби, які стимулюють учнів до активної пізнавальної діяльності та успішного засвоєння навчального матеріалу [32].

Сучасна психологія трактує поняття «мотивація» як систему чинників, що визначають поведінку людини (мети, потреби, наміри, прагнення та інше). Це характеристика процесу, що активізує та підтримує певний рівень поведінкової активності. Мотивація розуміється як сукупність причин, що спонукають людину до здійснення тих чи інших дій [82].

Н. Руда зазначає, що сутність мотивації полягає у поєднанні різних процесів: фізіологічних, поведінкових, інтелектуальних та психічних. Саме ці процеси визначають рішучість людини в конкретних ситуаціях [85].

Чимало дослідників пропонують різні визначення мотивації. Проте їхні концепції можна умовно поділити на дві основні напрями: мотивація як зовнішній вплив через використання стимулів, і мотивація як внутрішнє спонукання, що базується на індивідуальних потребах.

Мотивація до навчання — це сукупність стимулів, що сприяють зростанню зацікавленості школяра та покращенню його освітніх умінь і знань.

О. Киричук визначає навчальну мотивацію як систему природних, соціальних і особистісних факторів, які спонукають учня до відвідування школи, виконання вказівок вчителів, домашніх завдань та подолання труднощів на шляху до розвитку власних здібностей [85].

А. Маркова визначає мотивацію навчання як спрямованість діяльності на певний предмет і безпосередньо пов'язує її з характеристиками цього предмета.

У науковій літературі виділяють два типи мотивації, пов'язані з результатами навчання [11]:

- **Негативна мотивація** - це спонукання учня, викликане усвідомленням неприємних наслідків. Це можуть бути мотиви страху (погана оцінка, покарання) або соціального примусу.

- **Позитивна мотивація** пов'язана з мотивами, які закладені поза навчальною діяльністю.

Позитивна мотивація може бути різноманітною. З одного боку, вона може бути пов'язана з бажанням відповідати суспільним очікуванням, відчуттям обов'язку перед близькими або прагненням до саморозвитку через засвоєння культурних цінностей. З іншого боку, мотивація може бути зумовлена особистими амбіціями, бажанням отримати схвалення оточення або досягти особистого благополуччя.

Окрім того, мотивація може бути пов'язана з пізнавальними потребами, такими як допитливість, бажання розширити світогляд або реалізувати свої здібності.

Широка соціальна мотивація включає в себе мотиви, які, на перший погляд, не пов'язані безпосередньо з навчальним процесом, а скоріше відображають суспільні відносини. Однак, всі вони спрямовані на досягнення освітніх цілей. Серед таких мотивів можна виділити: суспільно-політичні, професійно-ціннісні та комунікативні.

Усі види мотивації взаємопов'язані. Тому важливо створити умови, за яких широкі соціальні мотиви гармонійно поєднуюватимуться з індивідуальними інтересами та пізнавальними потребами учнів.

Формування у молодших школярів бажання досягати успіхів у навчанні вимагає створення особливих умов [75].. Важливо забезпечити:

- **Наявність цікавого та індивідуалізованого навчального матеріалу**, який би залучав учнів до активної пізнавальної діяльності.

- *Перехід від авторитарних методів навчання до співпраці з учнями*, з повагою до їхньої особистості та розумінням їхньої цінності.
- *Створення можливостей для спілкування між учнями та вчителем*, що сприятиме розвитку комунікативних навичок та почуттю приналежності до навчального колективу.
- *Розвиток допитливості, пізнавального інтересу та адекватної самооцінки учнів*, що допоможе їм вірити у свої сили та успішно долати навчальні труднощі.

На нашу думку, формування мотивації до навчання залежить як від зовнішніх чинників – оточення, родини, друзів, організації навчального процесу, так і від внутрішніх – змісту навчального матеріалу, методів навчання та оцінювання. Для того, щоб учень відчував бажання вчитися, необхідно створити такі умови, за яких:

- Навчальний матеріал буде цікавим і актуальним.
- Навчальний процес буде організований таким чином, щоб залучати учнів до активної діяльності.
- Оцінювання буде спрямоване на розвиток учня, а не лише на контроль знань.

Важливо також створити в класі атмосферу довіри і взаєморозуміння, де кожен учень відчував би свою значущість і успіх.

Таким чином, мотивація є ключовим поняттям у психології та педагогіці, яке пояснює, чому люди діють певним чином. Вона є рушійною силою, що спонукає учнів до навчальної діяльності. Мотивація може бути як зовнішньою (наприклад, бажання отримати гарну оцінку), так і внутрішньою (наприклад, цікавість до предмета). І для того, щоб сформувати у дітей стійку позитивну мотивацію до навчання, вчителю необхідно розуміти, що спонукає кожного учня до навчання. Важливо з дитинства закласти фундамент для подальшого саморозвитку, розвиваючи в учнів інтерес до знань та бажання вчитися.

1.2. Підходи та принципи формування позитивної мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти

Формування мотивації до навчання є однією з найважливіших складових освітнього процесу, особливо у початковій школі, де учні лише починають знайомство з основами освіти. Вивчення рідної мови в цьому контексті є ключовим, оскільки мова виконує функцію не лише засобу комунікації, але й інструменту формування національної свідомості, культурної ідентичності та мислення. Тому завдання педагога полягає в тому, щоб не тільки передати знання, але й створити умови для формування в учнів позитивного ставлення до вивчення рідної мови, що вимагає застосування певних педагогічних принципів.

Тому, на нашу думку, вчителям необхідно враховувати психологічні та *педагогічні принципи*, що сприяють створенню стійкої мотивації до вивчення мови [76].

1. Принцип інтересу та захоплення

Одним з ключових чинників, що стимулює мотивацію учнів, є їх інтерес до предмету. У молодшому шкільному віці інтерес формується переважно через ігрові та інтерактивні форми навчання. Психологічні дослідження показують, що учні краще засвоюють матеріал, коли навчальний процес побудований на основі ігор, загадок, квестів та інтерактивних завдань [8]. Наприклад, використання мовних ігор, загадок та казок під час уроків рідної мови дозволяє зацікавити учнів та підвищити їхню активність на уроці.

Крім того, важливо враховувати інтереси дітей та адаптувати навчальний матеріал до їхнього повсякденного життя. Це може включати використання тем, які цікавлять дітей, наприклад, про природу, тварин чи їхні улюблені заняття. Вчитель, який творчо підходить до організації навчального процесу, створює передумови для того, щоб учні самі хотіли пізнавати нове та глибше занурюватися у вивчення рідної мови.

2. Принцип доступності матеріалу

Для того, щоб учні не втрачали мотивацію до навчання, матеріал має бути доступним та відповідати їхнім когнітивним можливостям. Відомо, що надто

складні завдання можуть викликати у дитини фрустрацію, а занадто прості — нудьгу [34]. Тому вчитель має дотримуватися так званого «принципу золотієї середини», де завдання є досить складними, щоб викликати інтерес, але при цьому доступними для розуміння.

Методи поступового ускладнення матеріалу, адаптовані до індивідуальних можливостей кожного учня, дозволяють уникнути демотивації. Наприклад, на початковому етапі уроків рідної мови можна використовувати прості тексти для читання, поступово збільшуючи їхню складність та довжину.

3. Принцип емоційного залучення

Емоційний компонент навчання відіграє вирішальну роль у формуванні мотивації, особливо у молодших школярів. Діти цього віку надзвичайно чутливі до емоційного фону на уроці та емоційних оцінок їхніх досягнень. Позитивні емоції, що супроводжують процес навчання, сприяють глибшому зануренню у матеріал і підсилюють внутрішню мотивацію.

Вчитель може використовувати різні форми емоційної підтримки, такі як заохочення, похвала та гумор. Позитивна атмосфера на уроці сприяє тому, що діти легше долають труднощі та отримують задоволення від навчання. Наприклад, використання похвали навіть за невеликі успіхи стимулює учнів до подальших зусиль [40].

4. Принцип індивідуального підходу

Індивідуальний підхід є важливим аспектом у процесі формування мотивації до вивчення рідної мови. Кожна дитина має свої унікальні особливості, які необхідно враховувати під час навчання. Деякі діти можуть швидше опановувати новий матеріал, тоді як іншим потрібно більше часу для засвоєння основ.

Індивідуалізація навчання означає створення завдань, що відповідають рівню підготовки кожного учня. Це також передбачає гнучкий підхід до оцінювання знань, коли вчитель враховує зусилля учня, а не тільки кінцевий результат. Диференціація навчання позитивно впливає на мотивацію учнів, оскільки кожен учень відчуває себе успішним у навчанні.

5. Принцип самостійності та відповідальності

Самостійність та відповідальність за навчальний процес — ще один важливий чинник мотивації. У початковій школі важливо створити умови, в яких учні матимуть можливість проявляти ініціативу та самостійно виконувати завдання. Це може бути виконання проектних робіт, створення презентацій, творчі завдання, де учні самі вирішують, яким чином подати матеріал.

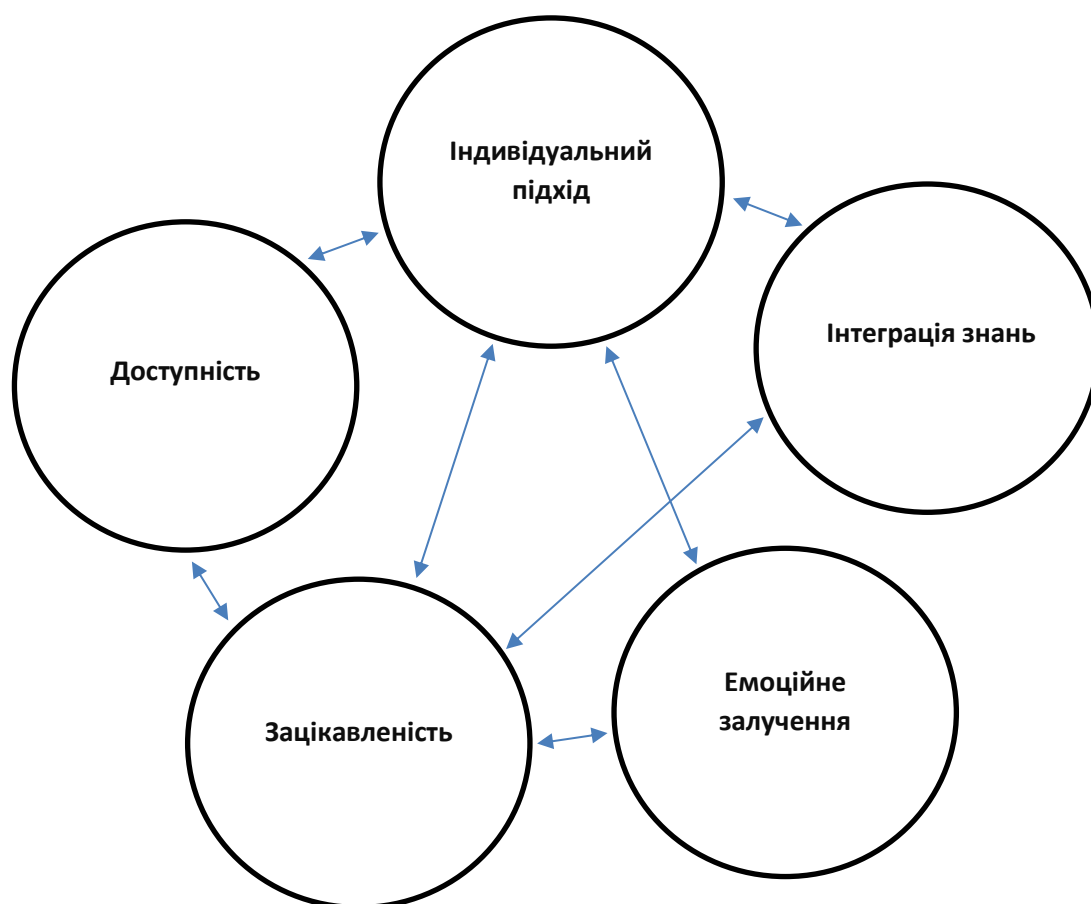
Вчителі можуть створювати ситуації успіху, де учні самостійно досягають результатів і отримують за це схвалення. За словами дослідника Сисенко Т [74], учні, які відчують власну відповідальність за результати своєї роботи, мають більш стійку мотивацію до навчання, оскільки вони бачать зв'язок між своїми зусиллями та успіхом.

6. Принцип співпраці та соціальної значущості

Мова є не тільки засобом індивідуального навчання, але й інструментом спілкування та соціальної інтеграції. Спільне виконання завдань, колективні проекти, обговорення текстів і творів сприяють розвитку навичок роботи в команді та формуванню соціальних зв'язків між учнями.

Важливим аспектом цього процесу є розуміння учнями значущості рідної мови як засобу спілкування у суспільстві та культурного інструменту. Викладаючи мову в контексті національної культури, вчитель може підвищити інтерес до предмету. Наприклад, проведення уроків, присвячених традиціям, літературі та фольклору, допомагає учням усвідомити важливість збереження рідної мови.

Формування мотивації до вивчення рідної мови у початковій школі є багатограним процесом, що вимагає врахування різних педагогічних і психологічних аспектів. Використання принципів інтересу, доступності матеріалу, емоційного залучення, індивідуалізації навчання, а також стимулювання самостійності та соціальної значущості допомагає створити умови, за яких учні не тільки опановують рідну мову, але й відчують задоволення від навчання.

Рис 1.1. Синергія принципів формування позитивної мотивації до вивчення української мови

Спрямованість на формування стійкої внутрішньої мотивації дозволяє забезпечити якісне засвоєння знань і сприяє розвитку особистісних і соціальних компетенцій школярів.

Використання принципів інтересу, доступності матеріалу, емоційного залучення, індивідуалізації навчання, а також стимулювання самостійності та соціальної значущості допомагає створити умови, за яких учні не тільки опановують рідну мову, але й відчувають задоволення від навчання.

Поєднання принципів зацікавленості, доступності, емоційного залучення, індивідуального підходу та інтеграції знань сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення рідної мови, що є запорукою успішного навчання та розвитку учнів (Рис 1.1).

Отже, формування мотивації до вивчення рідної мови у початковій школі є складним і багатограним процесом. Це завдання вимагає від учителя постійного аналізу та адаптації навчального процесу до індивідуальних потреб і

можливостей учнів, використання творчих і інтерактивних методів навчання, а також створення сприятливого емоційного середовища. Поєднання принципів зацікавленості, доступності, емоційного залучення, індивідуального підходу та інтеграції знань сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення рідної мови, що є запорукою успішного навчання та розвитку учнів.

Виокремлюють такі основні підходи до посилення вивчення української мови [56]:

Компетентнісний підхід

Однією з ключових задач реформування освіти є формування в учнів мовної компетентності. Компетентнісний підхід дозволяє учням не лише отримувати знання про мову, але й вчитися застосовувати їх у різних комунікативних ситуаціях. Такий підхід акцентує увагу на розвиток мовної практики, що включає говоріння, письмо, читання та слухання.

Особистісно-орієнтований підхід

Особистісно-орієнтований підхід до навчання української мови набуває все більшої актуальності в сучасній педагогіці. Цей підхід передбачає, що в центрі навчального процесу стоїть учень з його індивідуальними особливостями, потребами та інтересами. Мета такого підходу – створити умови для всебічного розвитку особистості, формування в учнів позитивного ставлення до української мови та мотивації до її вивчення.

Особистісно-орієнтований підхід базується на таких теоретичних положеннях:

- Кожен учень – індивідуальність: Учні відрізняються темпераментом, здібностями, мотивацією, тому навчальний процес має бути індивідуалізованим.
- Активна роль учня: Учень не пасивний об'єкт навчання, а активний суб'єкт, який сам будує свої знання.
- Співпраця вчитель-учень: Вчитель є партнером учня в навчальному процесі, який допомагає йому досягати успіху.
- Створення комфортного психологічного клімату: Для ефективного навчання необхідно створити атмосферу довіри, взаєморозуміння та підтримки.

Принципи особистісно-орієнтованого підходу

- Принцип індивідуалізації: Навчання має бути адаптованим до індивідуальних особливостей кожного учня.
- Принцип гуманізації: В центрі уваги – людина з її почуттями, емоціями, потребами.
- Принцип співробітництва: Вчитель і учень спільно будують навчальний процес.
- Принцип розвитку творчих здібностей: Створення умов для самореалізації кожного учня.

Методи і прийоми реалізації особистісно-орієнтованого підходу

- Проектна діяльність: Залучення учнів до створення власних проектів, які дозволяють їм проявити творчість та індивідуальність.
- Рольові ігри: Моделювання реальних ситуацій спілкування, що сприяє розвитку комунікативних навичок.
- Групові роботи: Спільне вирішення завдань, що сприяє розвитку вміння працювати в команді.
- Індивідуальні завдання: Завдання, які враховують інтереси та рівень підготовки кожного учня.
- Рефлексія: Аналіз власної діяльності, що допомагає учням усвідомити свої досягнення і труднощі.

Переваги особистісно-орієнтованого підходу

- Збільшення мотивації до навчання.
- Розвиток творчих здібностей.
- Формування вміння самостійно здобувати знання.
- Підвищення рівня комунікативної компетентності.
- Створення позитивного емоційного клімату в класі.

Таким чином, особистісно-орієнтований підхід є одним з найефективніших способів підвищення якості навчання української мови. Він дозволяє створити умови для всебічного розвитку особистості кожного учня, формування в нього позитивного ставлення до мови та культури українського народу. Реалізація

цього підходу вимагає від учителя постійного самовдосконалення, творчого підходу до роботи та глибокого розуміння психологічних особливостей учнів.

Інтегрований підхід

Вивчення української мови у початкових класах має вирішальне значення для формування мовленнєвих навичок, розвитку мислення та національної свідомості учнів. Інтегрований підхід до навчання передбачає поєднання кількох навчальних предметів або аспектів, що дає можливість створити цілісний освітній процес. У рамках інтеграції відбувається збагачення навчальної діяльності за рахунок зв'язку між різними галузями знань, що сприяє підвищенню мотивації та ефективності вивчення української мови.

Інтегрований підхід заснований на кількох принципах:

1. Міжпредметність. Інтеграція знань із різних галузей (література, історія, мистецтво, природничі науки) для поліпшення розуміння мови і розширення кругозору учнів. Вивчення української мови у контексті інших предметів дозволяє дітям легше засвоювати нові поняття та розвивати критичне мислення.

2. Цілісність навчання. Навчання не обмежується мовними знаннями, а включає уявлення про культуру, традиції, історію українського народу. Це допомагає учням краще усвідомлювати значення рідної мови як носія національної ідентичності.

3. Активне навчання. Важливо стимулювати інтерес до предмета за допомогою творчих завдань, проектної діяльності та використання ігрових методів, що робить навчання цікавим і доступним для дітей молодшого шкільного віку.

4. Розвиток ключових компетентностей. Інтегрований підхід сприяє розвитку не тільки мовної компетентності, а й соціальних, громадянських, культурних та інформаційно-комунікаційних навичок, що є важливими для учнів початкової школи.

Методи та форми інтегрованого навчання у початковій школі [16]:

1. Інтеграція з літературою та історією

Вивчення української мови через аналіз літературних творів, народних казок, легенд та історичних подій дозволяє дітям поглибити знання про мову і культуру. Учні вчать не лише читати і писати, але й аналізувати тексти, обговорювати героїв, ставити запитання.

Приклад: Вивчення казки «Котигорошко» може поєднуватися з обговоренням моральних цінностей, властивих українському фольклору, а також з граматичними завданнями, де учні знаходять приклади певних частин мови у тексті.

2. Інтеграція з природничими науками

Українську мову можна інтегрувати з природознавством, використовуючи навчальні тексти про природу, тварин, рослини, пори року. Це сприяє розвитку не лише мовних навичок, а й екологічної свідомості та любові до природи.

Приклад: Уроки про весну або осінь можуть включати вивчення нових слів, що описують природу, та створення власних оповідань або віршів на тему сезонних змін.

3. Інтеграція з музикою та мистецтвом

Музика і мистецтво є невід'ємними частинами національної культури, і їх можна успішно інтегрувати з уроками української мови. Учні можуть слухати народні пісні, аналізувати їхні тексти, створювати ілюстрації до літературних творів, вивчати мову через малювання або театралізовані виступи.

Приклад: Урок може включати вивчення українських народних пісень, їхній аналіз, розгляд лексичних одиниць, виразів та граматичних конструкцій, що зустрічаються у текстах пісень.

4. Проектна діяльність

Проекти є важливою частиною інтегрованого підходу, оскільки вони дозволяють учням самостійно працювати з різними джерелами інформації, співпрацювати у групах та використовувати українську мову у реальних ситуаціях.

Приклад: Учні можуть створювати проекти на тему «Моє рідне місто/село» або «Українські традиції», де вони досліджують свою місцевість, збирають інформацію про її історію, пишуть розповіді або створюють презентації.

Переваги інтегрованого підходу

1. Зростання інтересу до навчання. Поєднання кількох предметів і методів дозволяє урізноманітнити процес навчання, роблячи його цікавим для учнів. Це допомагає уникнути монотонності та знижує втому від одноманітних завдань.

2. Розвиток критичного та творчого мислення. Учні вчаться аналізувати інформацію з різних джерел, будувати зв'язки між різними предметами та темами. Це сприяє розвитку їхніх розумових і творчих здібностей.

3. Підвищення мотивації. Учні бачать практичне застосування знань з української мови у реальних життєвих ситуаціях, що підвищує їхнє бажання вчитися.

4. Формування національної ідентичності. Інтеграція мови з культурою, літературою та історією допомагає виховувати в учнів почуття гордості за свою країну та національну спадщину.

Інтегрований підхід до вивчення української мови у початкових класах є ефективним засобом посилення мотивації учнів та підвищення їхньої зацікавленості у навчанні. Поєднання мови з іншими дисциплінами допомагає створити комплексний освітній процес, що сприяє не лише мовленнєвому розвитку учнів, а й формуванню їхньої особистості, критичного мислення та національної свідомості.

Діяльнісний підхід

Сучасна початкова освіта спрямована на розвиток активного та цілеспрямованого учня, здатного до самостійної пізнавальної діяльності [20]. В умовах реформи «Нова українська школа» (НУШ) значна увага приділяється діяльнісному підходу, який передбачає активну участь учня у навчальному процесі, що забезпечує глибше розуміння та засвоєння знань, зокрема української мови. Діяльнісний підхід спрямований на розвиток пізнавальної

активності, творчого мислення та формування умінь застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях.

Діяльнісний підхід передбачає, що навчання не обмежується тільки передачею знань. Учні стають активними учасниками навчального процесу, виконують завдання, що моделюють реальні життєві ситуації, розвиваючи комунікативні навички та практичне застосування мови. Основними компонентами діяльнісного підходу є:

1. Змістовно-орієнтовані завдання, які дають можливість учням вирішувати реальні проблеми, працювати над проектами та застосовувати знання на практиці.

2. Активні методи навчання: інтерактивні вправи, ігрові методи, дискусії, робота в парах та групах.

3. Зворотній зв'язок: учитель постійно надає підтримку та корекцію, що допомагає учням глибше зрозуміти матеріал і покращити свої навички.

Основні методи діяльнісного підходу у навчанні української мови

1. Проектна діяльність Учні початкових класів часто зацікавлені у створенні власних проектів, що включають різні види роботи з мовою. Наприклад, створення тематичних презентацій чи газет на українську тематику. Це можуть бути проекти, що пов'язані з українською культурою, звичаями чи літературою.

Приклад завдання: Проект «Моя рідна мова». Учні працюють у групах над створенням презентації про цікаві особливості української мови, розповідають про свої улюблені слова або прислів'я. Така діяльність стимулює учнів глибше досліджувати матеріал і розвиває їхню любов до рідної мови.

2. Ігрові методи Ігри відіграють важливу роль у розвитку пізнавального інтересу у дітей молодшого віку. Вони допомагають учням засвоювати матеріал у невимушеній формі. Граючи, учні непомітно для себе запам'ятовують нові слова, правила правопису або покращують свої комунікативні навички.

Приклад завдання: Гра «Мовний детектив». Учні пропонуються знайти помилки у тексті та виправити їх, або ж скласти власні речення за підказками, тренуючи свої навички у використанні мови.

3. Рольові ігри та драматизація Цей метод дозволяє учням уявити себе у різних мовних ситуаціях. Розігруючи сценарії, вони вчаться використовувати мову в реальних життєвих обставинах. Наприклад, інсценування діалогу в магазині або на пошті дає можливість учням застосовувати здобуті знання у мовленні.

Приклад завдання: Учні пропонуються розіграти сценку "У книгарні", де вони мають запитувати та відповідати українською мовою на питання про книги, обирати їх і пояснювати свій вибір.

4. Інтерактивні завдання Використання інтерактивних технологій, таких як мультимедійні презентації, онлайн-тести чи вправи, мотивує учнів і забезпечує різноманіття у навчальному процесі. Інтерактивні вправи сприяють розвитку аналітичного мислення, адже учні мають розв'язувати конкретні завдання, використовуючи знання мови.

Приклад завдання: Використання інтерактивної дошки, де учні можуть виконувати вправи на словотворення, створювати схеми речень, виправляти граматичні помилки в тексті.

Роль учителя у діяльнісному підході

Учитель виступає не лише носієм знань, а й координатором, який створює умови для активної діяльності учнів. Він стимулює творчу активність, дає можливість самостійно досліджувати матеріал та підтримує учнів на всіх етапах виконання завдань. Важливо, щоб вчитель не просто пояснював матеріал, а й залучав учнів до самостійної пошукової діяльності, задавав питання, спрямовував їх до роздумів.

Вплив діяльнісного підходу на мотивацію учнів

Застосування діяльнісного підходу сприяє підвищенню мотивації до навчання, оскільки учні бачать практичну користь від знань, які вони здобувають. Вони стають не просто споживачами інформації, а активними

учасниками процесу навчання. Завдяки різноманітності завдань та форм роботи кожен учень може знайти для себе цікаве заняття, що підсилює його бажання вивчати українську мову.

Отже, діяльнісний підхід у навчанні української мови у початкових класах є ефективним засобом підвищення мотивації та пізнавальної активності учнів. Він сприяє глибшому розумінню мови, розвиває навички критичного мислення та комунікації. Учні, які беруть активну участь у різноманітних мовних завданнях, краще засвоюють матеріал і відчують інтерес до навчання.

Ці підходи не є взаємовиключними, а навпаки, доповнюють один одного. Наприклад, компетентнісний підхід передбачає використання інтегрованих завдань і орієнтацію на особистісні досягнення учнів. Особистісно-орієнтований підхід може бути реалізований через діяльнісні методи.

Отож, ефективне вивчення української мови можливе лише за умови комплексного застосування різних підходів. Вибір конкретних методів і прийомів залежить від мети навчання, вікових особливостей учнів, рівня їхньої підготовки та інших факторів.

Висновки до розділу 1

В даному розділі було розглянуто теоретичні засади дослідження, категорійний апарат на основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури; вивчено стан проблеми в сучасній лінгводидактиці. Зокрема, мотивація є ключовим поняттям у психології та педагогіці, яке пояснює, чому люди діють певним чином. Вона є рушійною силою, що спонукає учнів до навчальної діяльності. Мотивація може бути як зовнішньою, так і внутрішньою. І для того, щоб сформувати у дітей стійку позитивну мотивацію до навчання, вчителю необхідно розуміти, що спонукає кожного учня до навчання. Важливо з дитинства закласти фундамент для подальшого саморозвитку, розвиваючи в учнів інтерес до знань та бажання вчитися.

Нами було узагальнено, що поєднання принципів зацікавленості, доступності, емоційного залучення, індивідуального підходу та інтеграції знань

сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення рідної мови та є запорукою успішного навчання та розвитку учнів.

Таким чином, нами було описано основні підходи підвищення позитивної мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти . Отож, ефективне вивчення української мови можливе лише за умови комплексного застосування різних підходів.

РОЗДІЛ II. ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ

2.1. Характеристика етапів експериментальної роботи, її мета і завдання

Вивчення рідної мови є невід'ємною частиною формування особистості, збереження національної культури та ідентичності. Однак, у сучасному світі, де інформаційний простір перенасичений, мотивація до вивчення рідної мови у молоді часто знижується. Тому актуальним є пошук ефективних методів та прийомів, які б підвищили мотивацію до вивчення рідної мови.

Визначення рівня мотивації до вивчення рідної мови учнів початкових класів є важливим етапом у навчальному процесі. Це дозволяє вчителю підібрати індивідуальний підхід до кожного учня та створити сприятливе середовище для навчання [47].

Під час процесу визначення рівня мотивації до вивчення рідної мови у початкових класах важливо пам'ятати:

- Кожен учень має свою унікальну мотивацію, тому важливо враховувати індивідуальні особливості.
- Оцінка мотивації має бути систематичною, щоб відстежувати зміни в динаміці.
- Для отримання більш повного уявлення про мотивацію учня необхідно використовувати різні методики.

Спільна робота з батьками допоможе створити єдиний освітній простір, сприятливий для розвитку мовленнєвих навичок дитини.

Отож, дослідна робота проводилася на базі Рудниківського ліцею Колківської селищної ради Волинської області. Досліджуваний контингент складали 42 учні 4-х класів даного ліцею -21 учень 4-А експериментального класу, 21 учень 4-Б контрольного класу.

Дослідження відбувалося у три етапи:

I етап – констатувальний. На цьому етапі була здійснена діагностика початкового рівня сформованості мотивації учіння учнів початкових класів у експериментальному та контрольному класах.

Для визначення рівня мотивації до вивчення рідної мови у початкових класах ми використовували такі види тестів і опитувальників, що дозволили досліджувати як внутрішні, так і зовнішні чинники мотивації.

1. Методика Дембо-Рубінштейна (рівень мотивації).
2. Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації (за Н. Г. Лускановою).
3. Визначення інтелектуальної активності за методикою П.Тюріна «Шахова дошка».
4. Анкетування для оцінки мотивації через відкриті запитання, спостереження, метод проектів.

II етап – формувальний. На даному етапі учні експериментального класу залучалися до розробленої нами методики формування мотивації учіння молодших школярів різноманітними підходами у вивченні української мови.

З огляду на результати спостереження, анкетування, інтереси та потреби дітей було організовані цікаві та насичені уроки, з врахуванням різноманітних підходів та прийомів. Для дітей з низькою мотивацією було розроблено спеціальні завдання та вправи.

III етап – контрольний. На контрольному етапі дослідження була виконана повторна діагностика сформованості мотивації учіння молодших школярів в експериментальній та контрольній групах та проаналізовані результати дослідження.

На даному етапі ми організували повторну діагностику сформованості мотивації учіння на уроках української мови в експериментальному та контрольному класах та здійснили аналіз одержаних результатів. У контрольному експерименті участь брали обидва класи: експериментальний та контрольний.

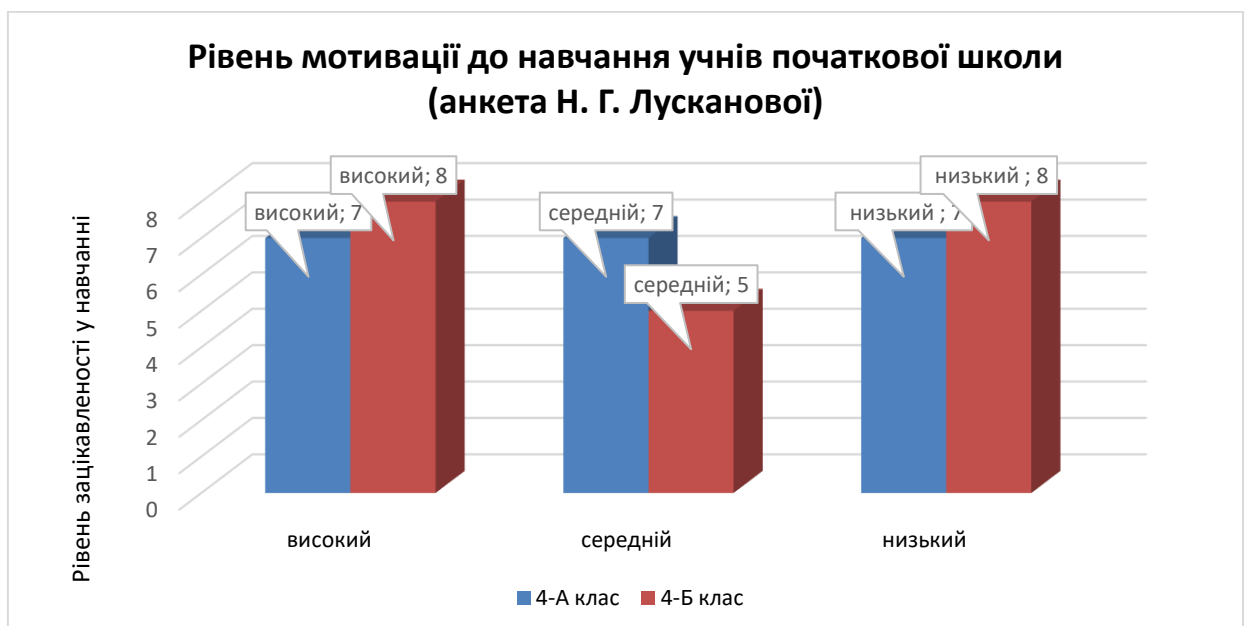
Задля дослідження було використано комплексну діагностичну програму, до складу якої увійшли такі методики:

- 1) Методика Дембо-Рубінштейна (рівень мотивації);
- 2) Таблиці Равена (шкала прогресивних матриць).

2.2. Організація та хід педагогічного експерименту. Особливості шкільного курсу української мови як основи формування національної ідентичності учнів початкової школи

У школярів за умов спеціально організованого навчання можна формувати творче мислення, що характеризується самостійністю, гнучкістю, ініціативністю, комбінаторно-ігровими проявами, а також задовольняє їхні вищі потреби – у пізнанні, спілкуванні, самореалізації також підвищенню внутрішньої та зовнішньої мотивації до навчання [53].

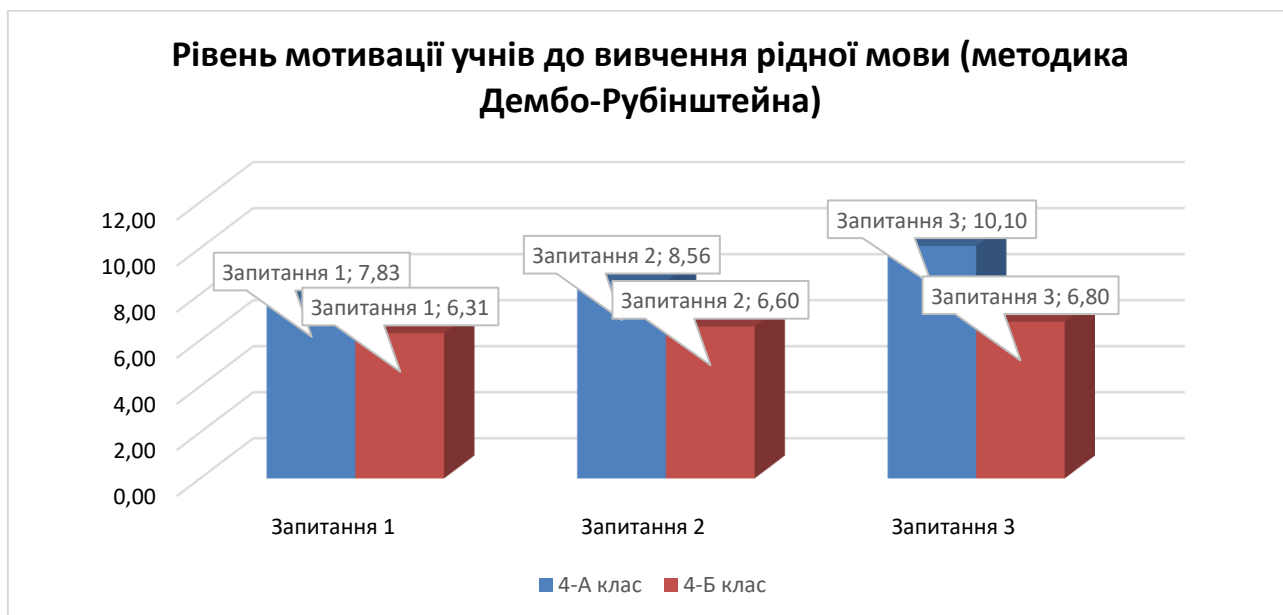
Оскільки одним із пріоритетних завдань Нової української школи є – виховати патріотично свідому особистість, яка любить свою країну, шанує її традиції та культуру, то вивчення української мови набуває особливого значення. Адже, саме в початковій школі закладаються основи мовної особистості дитини, формується її ставлення до рідної мови та культури.. Українська мова є не лише засобом спілкування, а й носієм культури, історії та національної ідентичності.

Рисунок 2.1. Діаграма рівнів мотивації до навчання

З метою визначення рівня мотивації до навчання учнів початкової школи, ми провели діагностику за допомогою анкети Н. Г. Лусканової (Додаток А). Це дозволило нам визначити рівень мотивації кожного учня за такими критеріями як: високий, середній та низький (Рис 2.1).

Методика Дембо-Рубінштейна, адаптована для молодших школярів, є одним із простих та ефективних інструментів для оцінки рівня мотивації учнів до вивчення рідної мови. Вона дозволяє дітям самостійно висловити свої почуття та ставлення до навчального процесу, що є важливим для розуміння їхніх потреб та інтересів. Методика складається з кількох простих запитань, на які учні відповідають за допомогою візуальної шкали. Під час проведення даної методики було запропоновано 3 запитання. Обчисливши середнє значення за кожним запитанням, проаналізувавши отримані дані було створено діаграми (Рис. 2.2.).

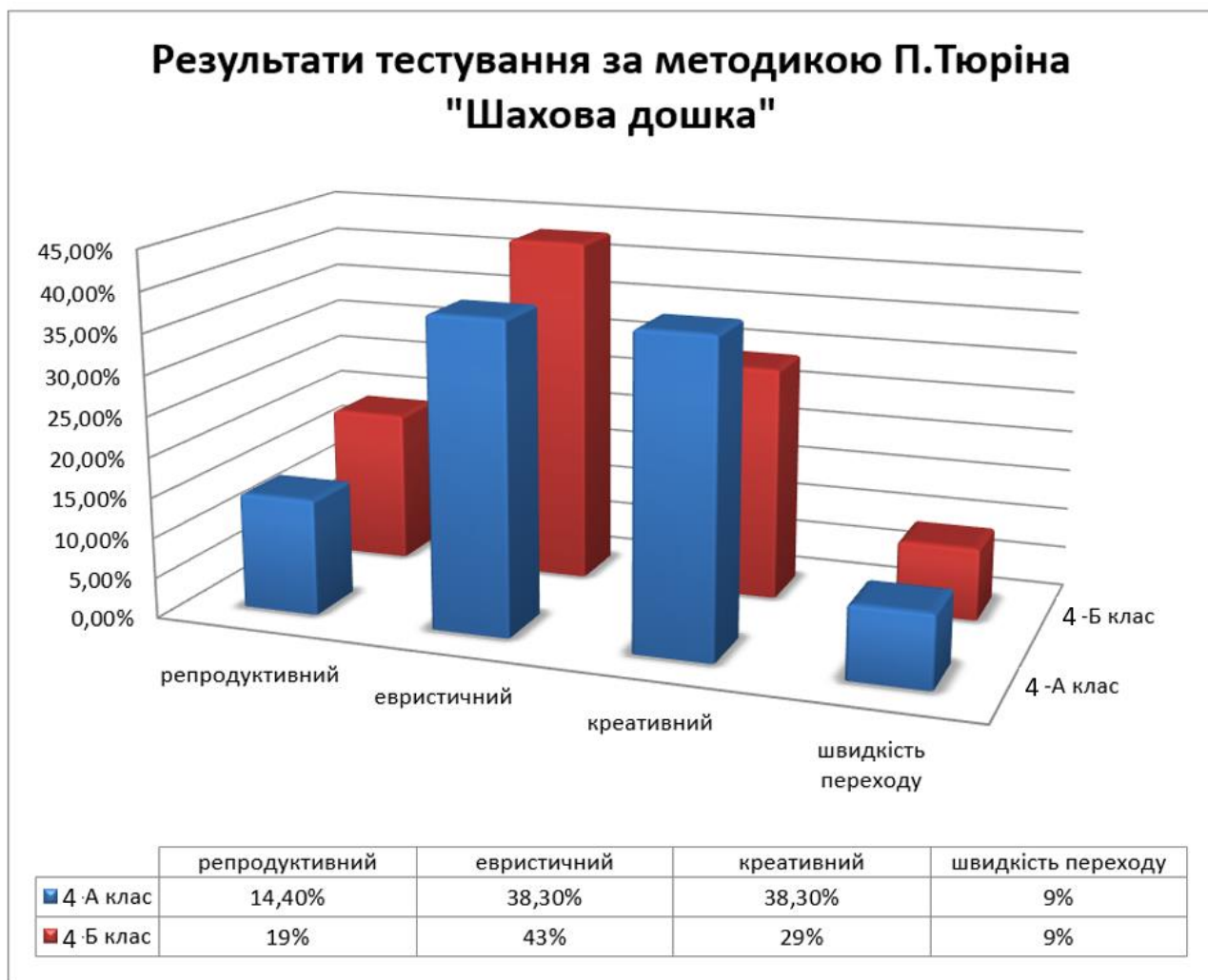
Рисунок 2.2. Діаграма рівнів мотивації до вивчення рідної мови

Зокрема, визначення інтелектуальної активності, під час проведення уроків української мови, відбувалося за **методикою П. Тюріна** «Шахова дошка» (Додаток Б).

Дана методика містить тільки одне завдання, але, яке учень може виконати різними способами. Завдання виконувалися безпосередньо на індивідуальних

картках та заносилися на окремі аркуші. За тим, як виконано завдання і визначається інтелектуальна активність школяра.

В ході проведення даної діагностики ми отримали такі результати: 3 учнів – 14,3% (4-А клас), 4 учнів -19% (4-Б клас) виконали завдання першим, другим і третім способами, що вказує на репродуктивний рівень інтелектуальної активності, який характеризується ігноруванням таких розумових дій, що виходять за межі засвоєних, відсутністю ініціативи у ставленні мети.

Рисунок 2.3. Діаграма визначення інтелектуальної активності

Четвертий спосіб виконання завдання: 8 учнів – 38,3% (4-А клас), 9 учнів – 43% (4-Б клас) - вказує на евристичний рівень інтелектуальної активності, який характеризується прагненням до вироблення нових, оригінальних і оптимальних вирішень, виявом спонтанної інтелектуальної ініціативи.

З 21 учнів 8 – 38,3% (4-А клас), 6 - 29% (4-Б клас) накреслили «шахову дошку» п'ятим способом, який вказує на креативний рівень інтелектуальної

активності, який характеризується прагненням до дослідження умов виникнення завдання, визначенням причинових зв'язків і залежностей, поставкою нових цілей, високою пізнавальною активністю та інтелектуальною ініціативою.

І тільки 2 - 9% (4-А, 4-Б класи), учнів виявили швидкість переходу до п'ятого способу креслення, що свідчить про рівень диференціації його інтелектуальної активності (рис. 2.3).

З метою кореляції даних попередньої діагностики і порівняння навчальних можливостей школярів досліджуваного контингенту, нами був проведений *психологічний тест*, основна мета якого - визначення здатності дітей до навчання (Додаток В).

Саме проведення тесту відбувалося в три етапи: організаційний, власне виконання дітьми завдань і підсумок роботи.

Тест складається з 42 завдань графічного оформлення. На виконання тесту відводиться 20 хв.

Перед процедурою тестування було підготовлено 42 бланки відповідей, які мають вигляд сітки розграфленої на 42 клітинки.

Щодо відсутніх учнів, то вони пізніше пройшли дотестування.

Наводимо результати тестування в 4-х класах, що є типовими для описуваних психодіагностичних досліджень.

Аналіз даних таблиці показує (табл. 2.1.), що експериментальний клас є змішаним стосовно рівня мотивації до навчання та розвитку. Відповідно, 4 з 21 учнів мають високу здатність до навчання. Можуть вільно вирішувати завдання, з інтересом самостійно працювати, потребують виконання завдань підвищеної складності.

9 учнів мають середню лабільність, володіють навичками самостійної роботи, не поступаються першій групі в засвоєнні матеріалу, але не завжди старанно закріплюють вивчене, бо їм не властива висока працездатність, потребують корекції їхньої роботи, періодичного контролю навчальної діяльності.

Таблиця 2.1

**Результати проведення психологічного тесту серед учнів
експериментального класу**

№п/п	Прізвище та ім'я учня	Кількість помилок	Оцінка	Рівень здатності у навчанні
1	Величко Володимир	11	3	низька лабільність
2	Величко Оксана	3	5	висока лабільність
3	Величко Олександр	5	4	середня лабільність
4	Винарська Іванна	22	2	мало успішний в діяльності
5	Гаврилюк Катерина	11	3	низька лабільність
6	Галабурда Віктор	4	5	висока лабільність
7	Гамалійчук Олександр	5	4	середня лабільність
8	Горбач Роман	7	4	середня лабільність
9	Гордовська Тетяна	10	3	низька лабільність
10	Грицюк Надія	3	5	висока лабільність
11	Зінчук Вадим	13	3	низька лабільність
12	Зінчук Ольга	5	4	середня лабільність
13	Каразія Олександр	6	4	середня лабільність
14	Копилець Людмила	14	3	низька лабільність
15	Копилець Надія	2	5	висока лабільність
16	Копилець Олександр	23	2	мало успішний в діяльності
17	Назарчук Оксана	5	4	середня лабільність
18	Сіліч Анна	9	4	середня лабільність
19	Скаржинець Анна	7	4	середня лабільність
20	Чернікова Ірина	11	3	низька лабільність
21	Ясковець Оксана	9	4	середня лабільність

6 учнів мають низьку лабільність, вони характеризуються здатністю нормально вчитися, окремим притаманна висока виучуваність за низької навчальної працездатності, іншим – середня виучуваність за середньої працездатності, потребують оперативної підтримки і допомоги педагога.

І тільки 2 учнів характеризуються низькими навчальними можливостями, потребують спеціального підходу педагога.

Також дану методику було застосовано і в контрольному класі, з метою, перевірки наявного рівня інтелектуальних можливостей (табл. 2.2).

Відповідно, 5 з 21 учнів мають високу здатність до навчання. Можуть вільно вирішувати завдання, з інтересом самотійно працювати, потребують виконання завдань підвищеної складності.

Таблиця 2.2.

**Результати проведення психологічного тесту серед
учнів контрольного класу**

№п/п	Прізвище та ім'я учня	Кількість помилок	Оцінка	Рівень здатності у навчанні
1	Величко Катерина	4	5	висока лабільність
2	Величко Оксана	7	4	середня лабільність
3	Вертипорох Наталія	13	3	низька лабільність
4	Гальчик Павло	16	2	мало успішний в діяльності
5	Гезун Жанна	3	5	висока лабільність
6	Грицюк Олександр	4	5	висока лабільність
7	Данильчук Сергій	20	2	мало успішний в діяльності
8	Косюк Любов	4	5	висока лабільність
9	Копилець Андрій	18	2	мало успішний в діяльності
10	Копилець Віталій	4	5	висока лабільність
11	Копилець Роман	11	3	низька лабільність
12	Кушнірчук Ольга	8	4	середня лабільність
13	Марчук Сергій	6	4	середня лабільність
14	Михальчук Олексій	12	3	низька лабільність
15	Мицевська Вікторія	15	2	мало успішний в діяльності
16	Мицевський Віталій	11	3	низька лабільність
17	Назарчук Андрій	16	2	мало успішний в діяльності
18	Назарчук Марія	8	4	середня лабільність
19	Чміль Віра	7	4	середня лабільність
20	Ясковець Людмила	10	3	низька лабільність
21	Ясковець Вікторія	13	3	низька лабільність

5 учнів мають середню лабільність, володіють навичками самотійної роботи, не поступаються першій групі в засвоєнні матеріалу, але не завжди старанно закріплюють вивчене, бо їм не властива висока працездатність, потребують корекції їхньої роботи, періодичного контролю навчальної діяльності.

6 учнів мають низьку лабільність, вони характеризуються здатністю нормально вчитися, окремим притаманна висока виучуваність за низької

навчальної працездатності, іншим – середня виучуваність за середньої працездатності, потребують оперативної підтримки і допомоги педагога.

І тільки 5 учнів характеризуються низькими навчальними можливостями, потребують спеціального підходу педагога.

На основі експериментальних даних побудовано діаграми (рис 2.2, 2.3-Додаток Г), які дають можливість спостерігати за рівнем навчальних можливостей школярів. Для побудови цих діаграм були використані загальні показники визначених рівнів розвитку досліджуваного феномену у 4-х класах.

Також, під час визначення рівня мотивації у молодших школярів до вивчення рідної мови були використані наступні методики:

✓ *Анкета для оцінки мотивації (для учнів)*

Цей вид опитувальника дозволяє учням оцінити свої власні почуття та ставлення до вивчення рідної мови. Питання повинні бути адаптовані для дітей початкових класів, з використанням простих слів та чітких формулювань. Відповіді можна пропонувати у форматі шкали (наприклад, від 1 до 5 або вибір відповідей "так/ні").

Приклад питань:

1. Чи подобається тобі вивчати рідну мову? (так/ні)
2. Чи чекаєш ти уроків рідної мови з нетерпінням? (так/ні)
3. Чи відчуваєш ти радість, коли вчитель хвалить тебе за успіхи з рідної мови? (так/ні)
4. Чи подобається тобі виконувати завдання на уроці мови? (дуже подобається, подобається, не подобається)
5. Чи розповідаєш ти вдома про те, що вивчив/вивчила на уроці мови? (часто, інколи, ніколи)
6. Чи хотів/хотіла б ти вивчати рідну мову більше, ніж інші предмети? (так/ні)
7. Чи читаєш ти книжки рідною мовою у вільний час? (часто, рідко, ніколи)

✓ **Тест на визначення навчальної мотивації (відкриті питання)**

Відкриті питання дозволяють глибше вивчити ставлення учня до предмета та його внутрішні мотиви.

Приклад питань:

1. Що тобі найбільше подобається на уроках рідної мови?
2. Що б ти змінив/змінила на уроках рідної мови, щоб вони були цікавішими?
3. Як ти думаєш, навіщо потрібно вивчати рідну мову?
4. Як ти відчуваєшся, коли тобі важко виконати завдання з рідної мови?

✓ **Тест на визначення типу мотивації (внутрішня або зовнішня)**

Цей тест дозволяє виявити, що є основним стимулом для учня: його власний інтерес до предмета (внутрішня мотивація) або зовнішні фактори, такі як оцінки чи похвала (зовнішня мотивація). Використовується шкала відповідей (наприклад, від "зовсім не згоден" до "цілком згоден").

Приклад тверджень:

1. Я вивчаю рідну мову, бо мені це цікаво.
2. Я стараюсь на уроках мови, щоб отримати високу оцінку.
3. Мені подобається читати і писати рідною мовою.
4. Я хочу бути найкращим учнем з рідної мови у класі.
5. Я виконую завдання з рідної мови, щоб мене похвалили.
6. Навчання рідної мови приносить мені задоволення.

✓ **Тест-спостереження для вчителя**

Цей тест дозволяє вчителю оцінити мотивацію учнів на основі їхньої поведінки під час уроків. Вчитель може відповідати на питання про активність, зацікавленість і участь учнів у навчанні.

Приклад питань:

1. Чи активно учень бере участь у завданнях з рідної мови? (завжди, іноді, ніколи)
2. Чи часто учень запитує, якщо щось незрозуміло на уроці? (часто, іноді, ніколи)

3. Чи виявляє учень інтерес до додаткових матеріалів або завдань?
4. Як учень реагує на похвалу за успіхи з рідної мови?
5. Чи проявляє учень ініціативу у виконанні завдань з рідної мови?

✓ **Анкетування «Мої уроки української мови»:**

- Мені подобається, коли на уроках ми... (перелічуються варіанти: читаємо казки, пишемо твори, граємо у мовні ігри тощо).

- Найцікавіше на уроках української мови — це...
- Найскладніше для мене на уроках української мови — це...
- Я б хотів(-ла), щоб на уроках української мови ми частіше...
- Я пишаюся тим, що вмію... (говорити українською мовою, читати вірші

тощо).

✓ **Анкета 2: «Малюємо настрої»**

- Намалюй, яким ти бачиш урок української мови.
- Намалюй, як ти себе почуваєш, коли читаєш українські казки.
- Намалюй, що б ти хотів(-ла) змінити на уроках української мови.

✓ **Тест «Незавершені речення»**

Заверши речення:

- Коли я чую українську мову, я...
- Мені подобається читати українською мовою, тому що...
- Я хочу вивчити українську мову, щоб...
- Найцікавіше слово українською мовою — це...
- Якби я був(-ла) чарівником, я б...

На уроках позакласного читання для визначення рівня мотивації у молодших школярів до вивчення рідної мови було використано **метод проектів**:

✓ «Моя чарівна книга»: Дітям потрібно створити власну книгу. Це може бути казка, комікс, збірка віршів або просто альбом із малюнками та підписами.

✓ «Інтерв'ю з улюбленим героєм»: Необхідно створити бесіду-інтерв'ю з улюбленим літературним героєм і провести його.

✓ «Лист другові»: Запропонуйте дітям написати листа другу або родичу українською мовою, розповівши про свої успіхи, плани або просто поділившись новинами.

✓ «Моя мовна подорож»: Уяви, що ти вирушаєш у подорож мовою. Куди б ти поїхав? Яких людей ти б зустрів? Які мовні пригоди тебе чекають? Намалюй або опиши свою подорож.

✓ «Моє мовне дерево»: Намалюй дерево. На кожному листочку напиши слово, яке тобі подобається або яке ти хочеш вивчити. На кожному плоді напиши фразу, яку ти часто використовуєш або яку хочеш навчитися говорити.

Застосування цих методів та тестів дозволило нам більш ефективно організувати навчальний процес і створити умови для успішного вивчення рідної мови.

При аналізі результатів ми звернули увагу на наступні аспекти:

- Частота згадувань певних тем: Про що діти говорять найчастіше? Які теми їх найбільше цікавлять?
  - Емоційне забарвлення відповідей: Які емоції переважають у відповідях дітей?
  - Конкретність відповідей: Наскільки діти можуть конкретизувати свої думки та почуття?
  - Оригінальність ідей: Які незвичні ідеї та пропозиції висловлюють діти?
- Критерії оцінки рівня мотивації
- Емоційне ставлення до мови: позитивне, нейтральне, негативне.
  - Інтерес до навчання: активність, зацікавленість матеріалом, бажання дізнатися більше.
  - Цілеспрямованість: наявність особистих цілей, пов'язаних з вивченням мови.
  - Наполегливість: готовність долати труднощі, прагнення досягти результатів.

Дані проведеного спостереження дають можливість визначати навчальні можливості кожного учня, рівень мотивації у вивченні рідної мови здобувачами

освіти, добирати матеріал відповідно за складністю для слабкого, середнього та сильного контингенту, цілеспрямовано і правильно здійснювати навчально-виховну роботу з *використанням різноманітних підходів* (Додаток Д), серед яких:

2.1. Використання ігор

Ігрові методи є ефективними засобами підвищення мотивації. У процесі гри діти засвоюють новий матеріал непомітно для себе, тому такі заняття сприймаються як приємна розвага, а не обов'язкове навчання. Наприклад, використання мовних вікторин, лінгвістичних ігор та розв'язування кросвордів (Додаток Е).

2.2. Проектна діяльність

Учні початкових класів із захопленням беруть участь у різноманітних проектах, особливо коли можуть проявити творчі здібності. Проекти можуть включати створення казок, віршів, ілюстрацій до українських творів, що дозволяє дітям відчути себе творцями (Додаток Є).

2.3. Інтерактивні технології

Використання сучасних технологій — інтерактивних дошок, відеоматеріалів, онлайн-ігор — сприяє залученню дітей до навчального процесу. Цифрові ресурси, такі як онлайн-вікторини або мовні додатки, дозволяють дітям весело та ефективно вивчати нові правила і слова (Додаток Ж).

2.4. Особистісно-орієнтований підхід

Важливо, щоб кожен учень почувався залученим у процес навчання. Тому варто враховувати індивідуальні інтереси дітей, їхній рівень знань, та адаптувати завдання відповідно до цього. Наприклад, учням, які швидко засвоюють матеріал, можна давати складніші завдання, а тим, кому важче — простіші та підтримуючі.

3. Роль вчителя у формуванні мотивації

Вчитель відіграє центральну роль у формуванні інтересу до навчання. Він повинен бути не лише наставником, але й мотиватором, прикладом для

наслідування. Для підвищення мотивації учнів до вивчення української мови вчитель може (Додаток 3):

- підтримувати позитивний настрій на уроці, хвалити учнів за успіхи, стимулювати розвиток їхньої впевненості у власних силах;
- показувати значення української мови в реальному житті (наприклад, через знайомство з українською літературою, культурою, традиціями);
- створювати ситуації успіху для кожного учня, щоб дитина відчувала радість від власних досягнень.

4. Співпраця з батьками

Підвищення мотивації до вивчення української мови неможливе без підтримки батьків. Важливо пояснити їм, як вони можуть допомогти своїм дітям у навчанні, зокрема через (Додаток):

- спільне читання українських книг або перегляд українських фільмів;
- спілкування вдома українською мовою;
- заохочення дітей брати участь у мовних заходах, конкурсах.

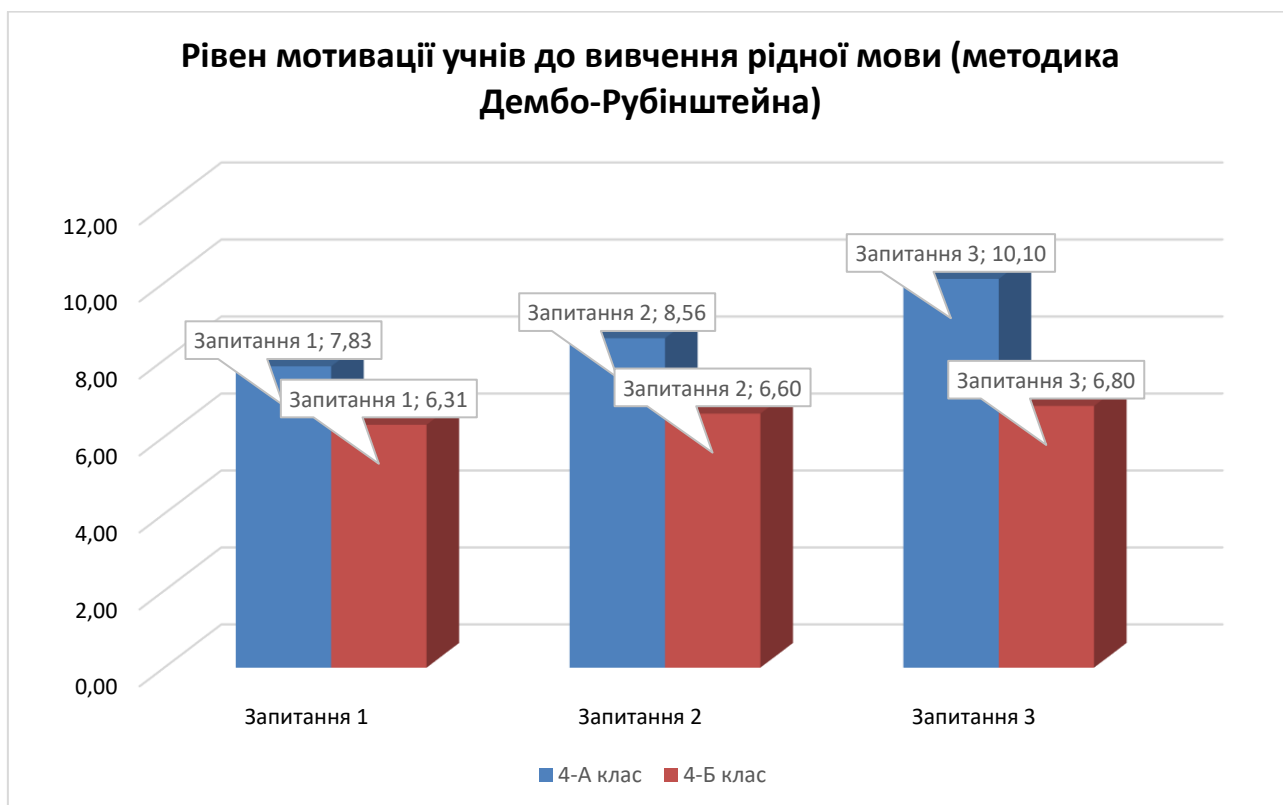
Процес підвищення мотивації до вивчення української мови в початкових класах — це комплексне завдання, яке вимагає застосування різноманітних методів, індивідуального підходу та активної участі вчителя й батьків. Головне завдання — зробити вивчення української мови цікавим, доступним та захопливим для дітей, що дозволить не лише засвоїти матеріал, але й сформуванню позитивного ставлення до мови як до частини їхньої культурної ідентичності.

Кожен учень унікальний, і різні підходи дозволяють задовольнити потреби кожного. Поєднання різних методів сприяє розвитку не лише мовних навичок, а й критичного мислення, творчості, соціальних навичок. Різноманітність форм роботи запобігає рутині та підтримує стійку мотивацію до навчання. Різні підходи дозволяють подати матеріал з різних сторін, що сприяє кращому його розумінню.

Таким чином, синергія різних підходів у викладанні української мови є ключем до успішного формування позитивної мотивації учнів та розвитку їхньої національної свідомості.

З метою перевірки ефективності запровадження і використання синергії підходів у вивченні української мови, інноваційних технологій навчання у експериментальних і контрольних класах на третьому етапі дослідження нами був проведений *тест Равена*, а також *методика Дембо-Рубінштейна* (констатувальний експеримент II порядку).

Отже, методика Дембо-Рубінштейна, адаптована для молодших школярів, є простим і ефективним інструментом для оцінки рівня мотивації учнів до вивчення рідної мови, була проведена повторно (Рис. 2.4).

Рисунок 2.4. Діаграма рівнів мотивації

Тест Равена діагностує здібності систематизації в мисленні. А також діагностує логічне мислення на наочній основі. (Додаток Д).

До його змісту входять тестові завдання різного типу: на сприйняття форм, переміщення, перестановку, зіставлення тощо. Він має 3 групи завдань по 12 - в кожній.

На виконання тесту 20 хв. (так званий тест швидкості), тобто у середньому 30сек. на кожне завдання. Через 15 хв. учні інформуються про залишок часу. Отже,

пропонований тест покликаний досить точно виміряти інтелектуальний потенціал кожного учня і класного колективу.

Перед процедурою тестування було підготовлено стандартні бланки відповідей, розрахованих на кількість обстежуваних учнів.

Кожен учень під час тестування працював самостійно, тому можливість списування чи сторонньої допомоги була виключена. У такий спосіб приблизно за 2 год. було обстежено учнів 4-их класів. Ще стільки ж часу знадобилося для того, щоб поетапно обробити результати тестування і подати їх у належному статистичному вигляді.

Після підрахування балів, набраних кожним учнем у експериментальних і контрольних класах, побудовані таблиці 2.4, 2.5.

Таблиця 2.3.

Дослідження інтелекту дітей експериментального класу за тестом Равена

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	1	2	3	Всього	Висновок
1	Величко Володимир	9	10	9	28	вище середнього рівня
2	Величко Оксана	10	8	11	32	дуже хороший рівень
3	Величко Олександр	11	8	12	31	хороший рівень
4	Винарська Іванна	11	7	10	28	вище середнього рівня
5	Гаврилюк Катерина	9	9	11	29	вище середнього рівня
6	Галабурда Віктор	10	11	10	34	дуже хороший рівень
7	Гамалійчук Олександр	12	11	10	33	дуже хороший рівень
8	Горбач Роман	12	12	12	36	дуже хороший рівень
9	Гордовська Тетяна	11	9	11	31	хороший рівень
10	Грицюк Надія	12	12	12	36	дуже хороший рівень
11	Зінчук Вадим	11	9	12	32	дуже хороший рівень
12	Зінчук Ольга	10	10	12	32	дуже хороший рівень
13	Каразія Олександр	11	10	12	33	дуже хороший рівень
14	Копилець Людмила	11	6	8	25	середній рівень
15	Копилець Надія	12	12	12	36	дуже хороший рівень
16	Копилець Олександр	9	6	6	21	слабкий рівень
17	Назарчук Оксана	10	8	11	29	вище середнього рівня
18	Сіліч Анна	12	11	12	35	дуже хороший рівень
19	Скаржинець Анна	11	9	12	32	дуже хороший рівень
20	Чернікова Ірина	10	11	8	29	вище середнього рівня
21	Ясковець Оксана	12	9	9	30	хороший рівень

Аналіз даних таблиці показує, що експериментальний клас стосовно розвитку загальних здібностей є вищим середнього рівня. Так, дуже хороший рівень, хороший і вище середнього рівня інтелектуальних можливостей мають 50%, 16,7% і 26,7% відповідно учнів. І тільки 3,3% і 3,3% дітей мають середній і слабкий рівень розвитку їх інтелектуального потенціалу.

Таблиця 2.4.

Дослідження інтелекту дітей контрольного класу за тестом Равена

№п/п	Прізвище та ім'я учня	1	2	3	Всього	Висновок
1	Величко Катерина	12	12	12	36	дуже хороший рівень
2	Величко Оксана	9	11	9	29	вище середнього рівня
3	Вертипорох Наталія	9	5	7	21	слабкий рівень
4	Гальчик Павло	10	6	11	27	середній рівень
5	Гезун Жанна	9	10	11	30	хороший рівень
6	Грицюк Олександр	11	11	11	33	дуже хороший рівень
7	Данильчук Сергій	8	7	5	20	слабкий рівень
8	Косюк Любов	11	12	12	35	дуже хороший рівень
9	Копилець Андрій	9	5	10	24	нижче середнього
10	Копилець Віталій	12	11	11	34	дуже хороший рівень
11	Копилець Роман	8	8	8	24	нижче середнього
12	Кушнірчук Ольга	12	9	9	30	хороший рівень
13	Марчук Сергій	12	7	9	28	вище середнього рівня
14	Михальчук Олексій	10	8	8	26	середній рівень
15	Мицевська Вікторія	12	8	9	29	вище середнього рівня
16	Мицевський Віталій	9	9	10	28	вище середнього рівня
17	Назарчук Андрій	12	6	9	27	середній рівень
18	Назарчук Марія	12	10	9	31	хороший рівень
19	Чміль Віра	9	10	10	29	вище середнього рівня
20	Ясковець Людмила	8	7	4	19	дуже слабкий рівень
21	Ясковець Вікторія	9	5	9	23	нижче середнього

Ознайомлення з результатами тестування контрольного класу (констатувальний експеримент II порядку) свідчить про наступне: 21,4%, 17,9% і 21,4% дітей мають дуже хороший рівень, хороший і вище середнього рівні. Відповідно 10,7%, 14,3%, 10,7% і 3,6 дітей контрольного класу мають слабкий, середній, нижче середнього і дуже слабкий рівні їх інтелектуальної активності.

Для порівняльного аналізу крім таблиці тестових оцінок, подана також таблиця-показник інтелектуальних можливостей, визначений на початку

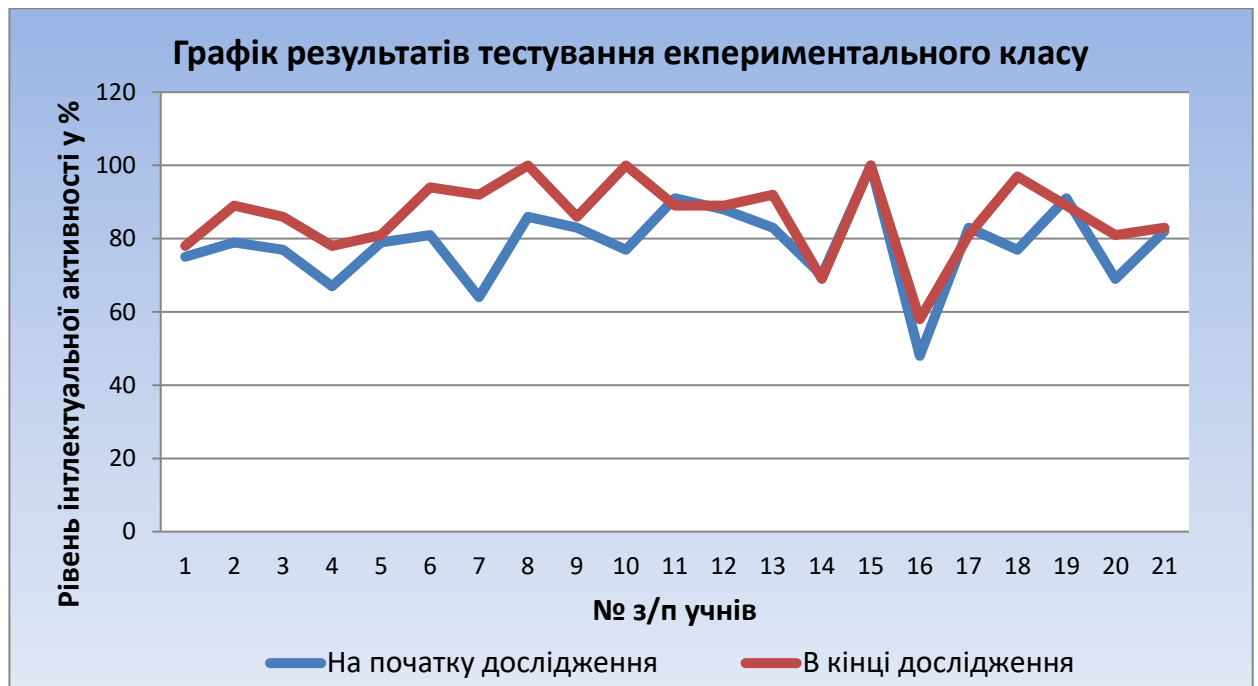
дослідження (психологічний тест для профвідбору і профорієнтації), тільки не в оцінках і балах, а у відсотках (табл. 2.5., рис. 2.5.).

Ці дані дають підставу зробити висновок що, по-перше, коефіцієнт розумових здібностей учнів експериментального класу приблизно зріс на 7%, і, по-друге, що проведене емпіричне дослідження сприяло позитивному зрушенню в учнів у знаннях, у розвитку мовлення, мислення, пам'яті.

Таблиця 2.5.

Зведені результати тестування експериментального класу

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	На початку дослідження, %	В кінці дослідження, %
1	Величко Володимир	75	78
2	Величко Оксана	79	89
3	Величко Олександр	77	86
4	Винарська Іванна	67	78
5	Гаврилюк Катерина	79	81
6	Галабурда Віктор	81	94
7	Гамалійчук Олександр	64	92
8	Горбач Роман	86	100
9	Гордовська Тетяна	83	86
10	Грицюк Надія	77	100
11	Зінчук Вадим	91	89
12	Зінчук Ольга	88	89
13	Каразія Олександр	83	92
14	Копилець Людмила	70	69
15	Копилець Надія	100	100
16	Копилець Олександр	48	58
17	Назарчук Оксана	83	81
18	Сіліч Анна	77	97
19	Скаржинець Анна	91	89
20	Чернікова Ірина	69	81
21	Ясковець Оксана	82	83

Рисунок 2.5. Діаграма інтелектуальних можливостей

Визначення достовірності експериментального ефекту (табл. 2.6.), отриманого в результаті розвитку розумового потенціалу учнів відбувалося за допомогою критерію Стюдента, який вираховується за формулою:

$$t = \frac{D}{\sqrt{\frac{p_1 \cdot q_1}{N_1} + \frac{p_2 \cdot q_2}{N_2}}}$$

якщо $t > 2$, то експериментальний фактор має ефект

t – критерій експериментального ефекту

D – різниця експериментальних ефектів

p_1, p_2 – показники після експерименту

q_1, q_2 – недостатня частина до 100%

N_1, N_2 – кількість учнів

$$t = \frac{42.9 - 4.7}{\sqrt{\frac{90.5 \cdot 9.5}{21} + \frac{57.1 \cdot 42.9}{21}}} = \frac{38.2}{\sqrt{41 + 117}} = \frac{38.2}{\sqrt{158}} = \frac{38.2}{12.5} \approx 3.1$$

**Розвиток розумового потенціалу учнів експериментального та
контрольного класів до і після експерименту**

	Кількість учнів з дуже хорошим і вище середнього рівня розвитку до експерименту		Кількість учнів з дуже хорошим і вище середнього рівня розвитку після експерименту		Експериментальний ефект	
	абсолютна	у %	абсолютна	у %	абсолютна	у %
Контрольний клас	11	52,4	12	57,1	1	4,7
Експериментальний клас	10	47,6	19	90,5	9	42,9

Таким чином, експериментальний ефект становить 3,1, що підтверджує доцільність синергії різних підходів і принципів у викладанні української мови НУШ. Таким чином, поєднання різних підходів і принципів має позитивний вплив на якість знань, навичок та умінь учнів, сприяє активізації їхньої пізнавальної активності, формуванню позитивних мотивів навчання, гуманізує, оптимізує навчальний процес, надає можливість для розвитку творчих здібностей учнів.

Синергія підходів у викладанні української мови є ключем до створення ефективного навчального процесу, який сприяє не тільки засвоєнню знань, а й формуванню всебічно розвиненої особистості. Поєднання різних методів, інтерактивних форм роботи, використання сучасних технологій та індивідуальний підхід до кожного учня – це запорука успіху..

2. 3. Результати експериментально-дослідного навчання

Мотивація — це один із ключових факторів успішного навчання. Особливо важливим є формування стійкої мотивації до вивчення української мови в учнів початкових класів, оскільки в цей період діти закладають основи для подальшого оволодіння мовою, розвивають мовленнєві компетенції, що впливають на їхнє

майбутнє спілкування та навчання. Організація навчального процесу, що спрямована на зацікавлення учнів, є важливим аспектом роботи вчителя.

Діти молодшого шкільного віку мають свою специфіку сприйняття інформації, що вимагає особливих підходів до організації навчального процесу. Вони емоційні, активні, швидко захоплюються, але так само швидко можуть втратити інтерес. Тому завдання вчителя — створити умови, які б підтримували та стимулювали інтерес до української мови

Висновки, які можна зробити на основі результатів експериментального дослідження та їх математичного опрацювання надають можливість констатувати, що використання не поодиноких прийомів підвищує інтерес до вивчення української мови, а їх поєднання: позитивно впливає на формування рівня здатності до абстрагування; на швидкість протікання процесів мислення; на формування ступеня здатності до побудови внутрішнього плану дій; на рівень розвитку мовних якостей, що супроводжують процес мислення і як результат підвищення позитивної мотивації до вивчення української мови.

У процесі експериментального дослідження була визначена залежність результатів формування позитивної мотивації до вивчення української мови від якості різних підходів та принципів, методики їх використання та ступеня майстерності вчителів. Проведене дослідження чітко продемонструвало, що впровадження різноманітних підходів та принципів у викладанні української мови в початковій школі призвело до значного зростання позитивної мотивації учнів. Це можна пояснити кількома факторами:

1. Збільшення зацікавленості та залучення:

- Різноманітність форм роботи: Поєднання традиційних методів (читання, письмо, граматики) з інтерактивними (проекти, ігри, дискусії) робить навчання більш цікавим та різнобічним.
- Використання сучасних технологій: Інтерактивні дошки, презентації, онлайн-ресурси роблять уроки яскравими та динамічними, залучаючи цифрове покоління.

- Індивідуалізація навчання: Врахування індивідуальних особливостей кожного учня, створення умов для самореалізації.

2. Розвиток комунікативних компетентностей:

- Створення мовного середовища: Регулярне спілкування українською мовою в різних ситуаціях (уроки, ігри, проекти) сприяє розвитку впевненості в собі та бажанню спілкуватися.

- Використання автентичних матеріалів: Тексти, пісні, відео, які відповідають інтересам учнів, роблять навчання більш значущим.

- Рольові ігри, дебати: Створення ситуацій, в яких учні можуть практикувати мову в реальних життєвих контекстах.

3. Формування позитивного ставлення до української мови та культури:

- Знайомство з українською культурою: Вивчення народних казок, легенд, пісень, традицій.

- Проекти, пов'язані з українською історією та культурою: Це дозволяє учням відчути себе частиною великої спільноти.

- Співпраця з носіями мови: Зустрічі з письменниками, поетами, фольклористами.

4. Підвищення самооцінки:

- Створення ситуацій успіху: Кожен учень має можливість досягти успіху, що підвищує його самооцінку і мотивацію до подальшого навчання.

- Позитивний зворотній зв'язок: Підтримка та заохочення з боку вчителя.

5. Розвиток критичного мислення:

- Завдання, що вимагають аналізу та синтезу інформації: Проекти, дослідження, дискусії.

- Заохочення до висловлення власної думки.

Синергія підходів та принципів

Саме поєднання різних підходів і принципів дає найбільш ефективний результат. Наприклад, використання інтерактивних методів (проекти, ігри) в поєднанні з традиційними (читання, письмо) дозволяє зробити навчання більш різноманітним та цікавим. А індивідуалізація навчання в поєднанні з

колективною роботою сприяє розвитку як особистісних, так і соціальних навичок учнів.

Отримані результати дослідження підтверджують, що використання синергії різних підходів і принципів у викладанні української мови є ефективним способом підвищення мотивації учнів. Це свідчить про те, що сучасна школа має відходити від традиційних методів навчання і шукати нові, більш ефективні шляхи передачі знань.

Ключові фактори, що сприяють зростанню мотивації:

- Різноманітність: Різні форми роботи, матеріали, методи.
- Активність: Залучення учнів до активної діяльності.
- Релевантність: Зв'язок навчання з реальним життям.
- Індивідуалізація: Врахування потреб і особливостей кожного учня.
- Співпраця: Спільна робота вчителя, учнів та батьків.

Запропоновані рекомендації:

- Продовжувати дослідження в цій галузі для отримання більш детальної інформації про ефективність різних підходів.

- Розробляти нові методики та програми, які б відповідали сучасним вимогам.

- Забезпечувати безперервну професійну підготовку вчителів.

- Створити сприятливе освітнє середовище, яке б сприяло розвитку творчих здібностей і критичного мислення учнів.

Таким чином, синергія підходів та принципів у викладанні української мови є ключем до успішного формування позитивної мотивації учнів та розвитку їхньої національної свідомості.

Висновки до розділу II

Ми дійшли висновків що визначення рівня сформованості мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти є надзвичайно важливим етапом у процесі навчання. Адже, саме в початковій школі закладаються основи особистості, формуються цінності та ставлення до

навчання. Якщо в цей період дитина відчуває задоволення від вивчення рідної мови, то в подальшому у неї буде більше шансів успішно опанувати цей предмет.

Проведене експериментальне дослідження формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти дозволило не лише підвищити зацікавленість дітей до рідної мови, але й сформувати у них міцні основи національної ідентичності. Поєднання різних підходів та принципів сприяє тому, що:

- Учні будуть більш впевнено спілкуватися, читати і писати українською.
- Діти будуть пишатися своєю мовою і культурою, бажатимуть дізнаватися про неї більше.
- Учні будуть більш креативними, впевненими в собі.
- Діти будуть з нетерпінням чекати уроків української мови.

Експериментальна методика, заснована на синергії різних підходів, є ефективним інструментом для формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти. Вона дозволяє створити таке навчальне середовище, в якому діти не тільки здобувають знання, але й розвиваються як особистості, формуючи свою національну ідентичність.

ВИСНОВКИ

Розгляд й аналіз науково-методичної літератури з проблеми формування мотивації до вивчення української мови у здобувачів початкової освіти нової української школи, вивчення досвіду науковців, учителів-практиків, а також проведення дослідження дозволили зробити такі висновки:

2. Вивчення рідної мови є невід'ємною частиною формування особистості, збереження національної культури та ідентичності. Однак, у сучасному світі, де інформаційний простір перенасичений, мотивація до вивчення рідної мови у молоді часто знижується. Тому актуальним є пошук ефективних методів та прийомів, які б підвищили мотивацію до вивчення рідної мови.

3. Використання принципів інтересу, доступності матеріалу, емоційного залучення, індивідуалізації навчання, а також стимулювання самостійності та соціальної значущості допомагає створити умови, за яких учні не тільки опановують рідну мову, але й відчувають задоволення від навчання. Поєднання принципів зацікавленості, доступності, емоційного залучення, індивідуального підходу та інтеграції знань сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення рідної мови, що є запорукою успішного навчання та розвитку учнів

4. Підходи до вивчення рідної мови учнями початкових класів не є взаємовиключними, а навпаки, доповнюють один одного. Ефективне вивчення української мови можливе лише за умови комплексного застосування різних підходів. Вибір конкретних методів і прийомів залежить від мети навчання, вікових особливостей учнів, рівня їхньої підготовки та інших факторів.

4. У процесі експериментального дослідження була визначена залежність результатів формування мотивації до вивчення української мови учнями через створення сприятливого психологічного клімату в класі, від якості застосовування інтерактивних, інноваційних методів навчання, методики комплексного їх використання та ступеня майстерності вчителів.

Експериментальний ефект становить 3,1, що підтверджує доцільність використання синергії методик у формування позитивної мотивації до вивчення української мови школярами. Також, процес підвищення позитивної мотивації є

важливим етапом формування мовленнєвих навичок та національної ідентичності учнів, має позитивний вплив на якість знань, навичок та умінь учнів, сприяє активізації їхньої пізнавальної активності, гуманізує, оптимізує навчальний процес, надає можливість для розвитку творчих здібностей учнів.

5. Результати проведеного дослідження дозволяють нам стверджувати, що формування позитивних мотивів під час вивчення української мови здобувачами початкової освіти нової української школи, буде здійснюватися за умови систематичного застосування різноманітних форм і методів роботи, індивідуалізації навчання та створення ситуацій успіху для кожного учня. Використання інтерактивних методів навчання, інтеграція знань з інших предметів та залучення батьків до навчального процесу сприяють підвищенню інтересу до вивчення української мови, розвитку мовленнєвих умінь та навичок, формуванню позитивного ставлення до рідної мови та культури.

Саме в початкових класах закладаються основи мовної компетентності особистості дитини, формується її ставлення до мови як до інструменту пізнання світу та засобу самовираження. Українська мова, як носій національної культури, відіграє особливу роль у формуванні національної ідентичності. І саме формування позитивної мотивації до вивчення рідної мови є одним з ключових завдань сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонова О. Використання інформаційно-комунікативних технологій у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2019. 96 с.
2. Ашурко Ю. О. Етнізація учнів початкових класів на уроках української мови. КДП, 1995
3. Божович Л. І. Психологічні основи формування мотивації до навчання у дітей молодшого шкільного віку. Київ: Педагогічна преса, 2004.
4. Берник О. Душа нашого народу в піснях (методика навчання літературного читання; інтегрований урок). С. 14-16.- Початкова школа 2017 р. № 2
5. Библів Н. Плекатимеш мову - цвістимуть слова. Сценарій виховного заходу з рідної мови для учнів 4 класу (позакласна робота з української мови) С. 48-50. Початкова школа. 2007. № 10.
6. Биндіна Т. В. Розвиток в учнів мотивації до вивчення української мови / Т. В. Биндіна. С. 135-139. Вісник Черкаського університету. [Текст] : наук. журн. Серія Педагогічні науки № 1. МОН України, ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 152 с.
7. Білоус В. В. Мобільні додатки для навчання математики як засіб підвищення мотивації учнів молодшої школи. Відкрите освітнє е- середовище сучасного університету. 2017. № 3. С. 303–309. URL : <https://openedu.kubg.edu.ua/>
8. Біляєв, О. М. Лінгводидактика рідної мови: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
9. Богданова І. М., Мельник О. М. Методика викладання української мови у початкових класах. Київ: Освіта, 2009.
10. Богуш, А. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку: навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2017. 392 с.
11. Бойченко Л. Мотивація навчальної діяльності. Завуч. 2011. № 11. С. 3–8.
12. Большакова І. Формування мотивації до навчання. Початкова освіта. 2015. № 6. С. 21–32.

13. Буряк О. В. Формування мотивації на уроках української мови та літератури. Київ : Либідь, 1994. 319 с.

14. Веденська Л. М. Роль сім'ї у формуванні мотивації до навчання. Київ: Педагогічна думка, 2012.

15. Вашуленко М. Формування в учнів початкових класів дослідницьких умінь на матеріалі програмового курсу української мови (методика навчання української мови; вправи; дослідницька діяльність учнів) / М. Вашуленко, С. Дубовик. - С. 11-17 / Початкова школа 2020 р. № 3

16. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу "Українська мова" у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. / М. С. Вашуленко. - Київ : Освіта, 2019. - 192 с.

17. Ващенко В. С. Вступ до вивчення сучасної української мови. Дніпропетровськ, 1973. 43 с.

18. Використання ІКТ на уроках української мови і літератури. Сучасна школа України. 2014. № 5. С. 44–46.

19. Воронова Н. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів (рівні навчальної мотивації) / Н. Воронова. - С. 5-6/ Початкова школа 2007 р. № 3

20. Воронцова, Т. В. Діяльнісний підхід у початковій школі: методичні рекомендації. – Харків: Видавництво «Ранок», 2019.

21. Голяк О. Використання ІКТ на уроках. Початкова освіта. 2014. №3. С. 25–28.

22. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

23. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: посіб. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2017. 116 с.

24. Державний стандарт початкової освіти. URL : [http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний стандарт початкової освіти.pdf](http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний_стандарт_початкової_освіти.pdf)

25. Дубовик С. Логічні аспекти мовної комунікації на уроках української мови (формування мислительної діяльності; аналіз і синтез; узагальнення; абстрагування; доведення) / С. Дубовик. - С. 34-36 .- / Початкова школа 2008 р. № 7

26. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

27. Заєць В. С. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6-7 березня 2020 р.). Київ: ГО

28. Зміст уроків української мови. URL: <http://www.startpedahohika.com/sotems-1381-1.html>

29. Зобенько, Н. А. Розвиток особистості молодшого школяра засобами інноваційних технологій (на матеріалі природничо-гуманітарних дисциплін) [Текст] : монографія / Н. А. Зобенько, Т. С. Нінова, С. М. Яцина ; рецензент В. П. Шпак. - Черкаси : Черкаський НДІТЕХІМ, 2021. - 160 с.

30. Інформаційні технології у практиці початкової школи як засіб формування соціально-адаптованої особистості молодшого школяра. URL : <https://vseosvita.ua/library/informacijni-tehnologii-u-praktici-pocatkovoi-skoli-ak-zasib-formuvanna-socialnoaptovanoi-osobistosti-molodsogo-skolara-46840.html>

31. Казьмін В. Проблема формування мотивації у навчальній діяльності. Завуч. 2004. № 5. С 9–12.

32. Канюк С. С . Психологія мотивації: навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 238–248.

33. Кара Л. І. Впровадження і використання інтерактивних методів та інноваційних технологій як засіб розвитку здібностей молодших школярів (опис досвіду роботи). URL : <https://www.slideshare.net/svetiksvetik3/ss-58018145>

34. Карпенко С. О. Роль учителя в національному вихованні учнів початкової школи. Харків: Освіта, 2012.

35. Кікоть О. Мотивація навчання. Початкова школа. 2015. № 20. С. 9–13.

36. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2019. 136 с.

37. Кітаєва М. Використання мультимедійних технологій. Початкова освіта. 2011. №38. С. 7–9.

38. Клименко А. Проблемна ситуація як засіб формування мотивації вивчення української мови (методика навчання української мови). Початкова школа. 2014. № 9. С. 16-18.

39. Коваленко, М. О. Інтерактивні методи навчання в початковій школі. // Освітній процес. Київ: Освіта України, 2020.

40. Кузьміна Н. Проблема підвищення рівня мотивації на уроках читання в умовах шкіл з поглибленим вивченням української мови (методика навчання читання; фрагменти уроку-інсценізації). Початкова школа. 2007 р. № 3.

41. Куликова З. М. Інноваційні підходи до вивчення української літератури. Держава та регіони. Гуманітарні науки. 2007. № 1. С. 119–127.

42. Левченко Л. В. Проектна діяльність як засіб мотивації. Харків: Освіта, 2010.

43. Левченко Т. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі. Київ: Педагогічна думка, 2011.

44. Лук'янова М. Психологія навчальної мотивації школярів. Відкритий урок. 2006. № 2. С. 33–40.

45. Лупінович С. Навчаємося залюбки! Формування мотивації до навчання в учнів молодших класів. Харків : Основа, 2009. 107 с.

46. Матвієнко Я. О., Кобися В. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень. Київ : 2019. № 11. С. 48–50.

47. Мартиненко С. Діагностичні методики вивчення навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи. Початкова школа 2008 р. № 4. С. 52-55.

48. Мартиненко С. Діагностичні методики вивчення навчально-пізнавальної діяльності учнів четвертого класу (педагогічна діагностика; рівень мовленнєвих умінь; методики тестування кмітливості учня; вивчення пам'яті; визначення стосунків у сім'ї). Початкова школа. 2008 р. № 6.

49. Медведюк О. Проблемно-пошукові ситуації на уроках як мотиваційний компонент (проблемне навчання). Початкова школа. 2007. № 4. С. 5-7

50. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. Київ: Видавнича група ВНУ, 2008. 352 с.

51. Мотиваційні основи навчальної діяльності школярів [Текст] : монографія. Одес. обл. ін-т удосконалення вчителів. Одеса : 2008. 230 с.

52. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

53. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola_compressed.pdf

54. Онищенко І. В. Мотиваційна компетентність як передумова формування мотивації до професійної діяльності в майбутніх учителів початкових класів в умовах інформатизації вищої освіти. Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2019. Вип. 2 (20). С. 108–116.

55. Онищенко І. В. Педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій в умовах Нової української школи. Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції. Черкаси, 2019. С. 189–191.

56. Охріменко Л. Організація групової роботи учнів під час вивчення української мови в початкових класах (групова робота учнів). Початкова школа. 2017 р. № 2. С. 10-13.

57. Парамонова О. ІКТ і стимулювання пізнавальної діяльності. Початкова освіта. 2012. № 17. С. 4–6.
58. Педагогічна майстерність : підручник. 2-е вид., доп. і перероб. Київ: Вища шк., 2004. 422 с.
59. Петренко Л. Б. Вивчення частин мови через театральну ейдетику (методика навчання української мови). Обдарована дитина. 2013. № 9. С. 17-25
60. Печенюк, В. С. Нова українська школа: теорія і практика навчання. Київ: Шкільний світ, 2021.
61. Полєвікова О. Мотиваційні аспекти позакласної роботи з української мови (позакласна робота з української мови). С. 17-21. Початкова школа. 2007 р. № 3.
62. Пономаренко Л. П. Мова і національна свідомість: педагогічні аспекти. Київ: Либідь, 2005.
63. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : Підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1. Київ : УОВЦ «Оріон», 2021. 160 с. : іл.
64. Присенко В. Мотивація до навчання. Завуч. 2011. № 6. С.21–22.
65. Прозорова Л. Творчі різнорівневі вправи з української мови для розвитку уваги, логічного та дивергентного мислення учнів (розвиток дрібної моторики рук). Початкова школа. 2017 р. № 5 С. 36-37
66. Рубан К. Використання ІКТ на уроках читання. Початкова освіта. 2012. № 41. С. 3–5.
67. Савицька А. STEM-освіта з початкових класів. Заступник директора школи. 2017. № 9. С. 18–22.
68. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. Рідна школа. № 1-2. 2018. С. 3–7.
69. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2002. С. 69.
70. Савченко О. Вивчення особистості молодшого школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності (характеристика вікових особливостей). Початкова школа. 2012. № 3 С. 1-6

71. Савченко О. Я. Типова освітня програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>

72. Сергієнко Л. Використання ІКТ на уроках в початковій школі як засіб підвищення якості навчності. (опис досвіду роботи). URL : <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-vchitelya-pochatkovih-klasiv-sergienko-l-a-20890.html>

73. Сидоренко В. Концепти Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. Методист. 2018. № 5. С. 4–17.

74. Сисенко Т. Довіра до освіти починається з педагогіки партнерства (педагогіка партнерства). Початкова школа. 2019. № 12. С. 1-2

75. Сівачук А. Л. Упровадження мобільних технологій в освітній процес початкової школи як засобу формування мотивації учіння молодших школярів. Науковий простір студента: пошуки і знахідки: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції Національного педагогічного університету імені Н. П. Драгоманова. Київ, 2020. С. 181–184.

76. Сівачук А. Л. Формування мотивації учіння молодших школярів на уроках мовно-літературної галузі. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання : зб. наук. праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. Вип. 13. С. 166–170.

77. Січкач С. І. «Поки живе мова - житиме й народ як національність...» Педагогічний вісник. 2023 р. № 1. С. 2-3.

78. Співаковський О. Методика застосування ІКТ у початковій школі. Початкова освіта. 2013. №18-19. С. 39–47.

79. Стеценко А. Використання ІКТ в навчально виховному процесі. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-ikt-v-navcalno-vihovnomu-procesi-55148.html>

80. Терещук С. І. Технологія мобільного навчання: проблеми та шляхи вирішення. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 138. С. 178–180.

81. Ткаченко Л. Психолого-педагогічні особливості учнів молодших класів у процесі навчальної діяльності. Педагогічні науки: збірник наукових праць. 2015. Вип. 67. С. 148–152.

82. Третьяченко О. В. Формування в учнів позитивної мотивації до навчання. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2022. Т. 2. С. 260–265.

83. Урбанська Л. Мотивація учнів до навчання і саморозвитку. Завуч. 2011. № 9. С. 3–6.

84. Федько О. Мотив і мотивація. Завуч. 2006. № 26. С. 2–6.

85. Філософський енциклопедичний словник. Редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

86. Чабанна Н. Полященко І. Мультимедія на уроці. Завуч. 2008. № 27. С. 13–15.

87. Чала М., Бігун І. Інформаційні технології в школі. Завуч. 2008. № 15. С. 6–8.

88. Ярош І. Віршований урок з української мови для 4 класу (методика навчання української мови; урок). Початкова школа. 2017. № 2. С. 29-3

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації

(за Н. Г. Лускановою)

1. Чи подобається тобі в школі?
  - а) Не дуже;
  - б) подобається;
  - в) не подобається.

2. Зранку, коли ти прокидаєшся, то завжди охоче йдеш до школи чи часто хочеш залишитися вдома?
  - а) Частіше хочу залишитися вдома;
  - б) по-різному;
  - в) іду охоче.

3. Якби вчитель повідомив, що завтра до школи не обов'язково приходити всім учням, що за бажанням можна залишитися вдома, ти пішов би до школи чи залишився б удома?
  - а) Не знаю;
  - б) залишився б удома;
  - в) пішов би до школи.

4. Чи подобається тобі, коли у вас скасовують які-небудь уроки?
  - а) Не подобається;
  - б) по-різному;
  - в) подобається.

5. Чи хотів би ти, щоб не задавали домашніх завдань?
  - а) Хотів би;
  - б) не хотів би;
  - в) не знаю.

6. Чи хотів би ти, щоб у школі залишилися одні перерви?
  - а) Не знаю;
  - б) не хотів би;

в) хотів би.

7. Чи часто ти розповідаєш батькам про школу?

а) Часто;

б) іноді;

в) не розповідаю.

8. Чи хотів би ти мати менш суворого вчителя?

а) Напевно не знаю;

б) хотів би;

в) не хотів би.

9. Чи багато у тебе в класі друзів?

а) Мало;

б) багато;

в) немає друзів.

10. Чи подобаються тобі твої однокласники?

а) Подобаються;

б) не дуже;

в) не подобаються.

Ключ

Кількість балів за певний варіант відповіді на запитання анкети.

№п/п	Бали за відповідь «а»	Бали за відповідь «б»	Бали за відповідь «в»
1	1	3	0
2	0	1	3
3	1	0	3
4	3	1	0
5	0	3	1
6	1	3	0
7	3	1	0
8	1	0	3
9	1	3	0
10	3	1	0

Підсумуйте кількість отриманих балів.

Вищий рівень. 25—30 балів — високий рівень шкільної мотивації.

Такі діти мають пізнавальний мотив, прагнуть найуспішніше виконувати вимоги, що висуває школа. Учні чітко дотримуються всіх указівок учителя, сумлінні й відповідальні, засмучуються через незадовільні оцінки. У малюнках на шкільну тематику вони зображують учителя біля дошки, процес уроку, навчальний матеріал та ін.

Достатній рівень. 20—24 бали — гарна шкільна мотивація. Подібні показники має більшість учнів початкових класів, які успішно можуть упоратися з навчальною діяльністю. У малюнках на шкільну тематику вони також зображують навчальні ситуації, а відповідаючи на запитання, виявляють меншу залежність від суворих вимог і норм. Подібний рівень мотивації є середньою нормою.

Середній рівень. 15—19 балів — позитивне ставлення до школи, але школа цікавить таких дітей здебільшого позаурочною діяльністю.

Такі діти досить добре почуваються в школі, однак відвідують її переважно заради спілкування з друзями та вчителями. Їм подобається почуватися учнями, мати гарний портфель (рюкзак), ручки, зошити. Пізнавальні мотиви в таких дітей сформовані меншою мірою, тому навчальний процес їх цікавить недостатньо.

У малюнках на шкільну тематику такі учні зображують зазвичай не навчальні, а позаурочні ситуації.

Низький рівень. 10—14 балів — низька шкільна мотивація.

Ці діти відвідують школу неохоче, пропускають заняття. На уроках часто займаються сторонніми справами, граються, бешкетують. Зазнають серйозних труднощів у навчальній діяльності. Нестійко адаптуються до школи. У малюнках на шкільну тематику такі діти зображують ігрові сюжети, хоча побічно пов'язують їх зі школою.

Наднизький рівень. Менше ніж 10 балів — негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація. Такі діти зазнають серйозних труднощів у навчанні: вони не здатні впоратися з навчальною діяльністю, мають проблеми у спілкуванні з однокласниками, у взаєминах з учителем. Вони досить часто сприймають школу як вороже середовище, перебування в якому є для них нестерпним. Маленькі діти

(5—6 років) часто плачуть, просяться додому. Також такі учні можуть поводитися агресивно, відмовлятися від виконання завдань, дотримання певних норм і правил. Часто такі школярі страждають на нервово-психічні порушення. Малюнки таких дітей зазвичай не відповідають запропонованій шкільній тематиці, а відбивають індивідуальні пристрасті дитини.

**Визначення інтелектуальної
активності за методикою П.Тюріна «Шахова дошка»**

Обладнання: білий аркуш паперу, олівець чи ручка.

Методика проведення

Респонденту дається інструкція: накреслити від руки п'ять шахових дощок будь-якого розміру (8x8 клітинок без замальовування квадратиків), запам'ятати як малював.

Обробка та інтерпретація результатів

Респондент може виконати завдання різними способами:

- 1) креслити одну лінію за одною, рахуючи кожна з них;
- 2) накреслити верхню горизонтальну та ліву вертикальну лінії, зробити на них по вісім позначок і провести за ними лінію;
- 3) накреслити квадрат та продовжити роботу одним-двома способами;
- 4) накреслити квадрат, зробити позначки на половині кожної сторони, потім на половині кожного відрізка, доки кожна сторона не матиме вісім позначок і провести через них лінію;
- 5) накреслити квадрат і без позначення ділити кожную сторону навпіл, доки не вийде поле 8x8 клітинок.

Перший, другий, третій способи вказують на репродуктивний рівень інтелектуальної активності, який характеризується ігноруванням таких розумових дій, що виходять за межі засвоєних, відсутністю ініціативи і ставленні мети.

Четвертий спосіб вказує на евристичний рівень інтелектуальної активності, який характеризується прагненням до вироблення нових, оригінальних і оптимальних вирішень, виявом спонтанної інтелектуальної ініціативи.

П'ятий спосіб вказує на креативний рівень інтелектуальної активності, який характеризується прагненням до дослідження умов виникнення завдання,

визначенням причинових зв'язків і залежностей, поставкою нових цілей, високою пізнавальною активністю та інтелектуальною ініціативою.

Швидкість переходу піддослідного до п'ятого способу креслення свідчить про рівень диференціації його інтелектуальної активності.

Додаток В

Вимірювання психічних якостей учнів здійснено за допомогою тестових завдань, розроблених академіком АПН України С.Д. Максименком та адаптованих тестових завдань, в основу яких покладено завдання, розроблені Л.М. Фрідманом, Т.А. Пушкіною та І.Я. Каплунович [70].

**«Кращі психологічні тести
для профвідбору і профорієнтації»**

1. Напишіть першу букву імені Сергій і останню букву першого місяця року (3сек).
2. Напишіть слово „ПАР” так, щоб будь-яка одна буква була написана в трикутнику (3сек).
3. Розділіть чотирикутник двома вертикальними і двома горизонтальними лініями (3сек).
4. Проведіть лінію від першого кола до четвертого так, щоб вона проходила під колом №2 і над колом №3 (3сек).
5. Поставте плюс в трикутнику, а цифру 1 в тому місці, де трикутник і прямокутник мають спільну площу (3сек).
6. Розділіть друге коло на ТРИ, а четверте на ДВІ частини (4).
7. Якщо сьогодні не середа, то напишіть передостанню букву вашого імені (3).
8. Поставте в перший прямокутник плюс, третій закресліть, а в шостому поставте 0 (4).
9. Сполучіть точки прямою лінією і поставте плюс в меншому трикутнику (4).
10. Обведіть колом одну приголосну букву і закресліть голосні (4).
11. Продовжіть бічні лінії трапеції до перетинання одна з одною і позначте точку перетинання останньою буквою назви вашого міста (4)
12. Якщо в слові „СИНОНІМ” шоста буква є голосною, то поставте в квадрат цифру 1 (3).
- 13.

14. Обведіть велике коло і поставте плюс в малому (3).
- 15.
16. Сполучіть між собою точки 2, 4, 5, обходячи точки 1 і 3 (3).
17. Якщо два багатозначні числа не однакові, поставте галочку на лінії між ними (2).
18. Розділіть першу лінію на три частини, другу на дві, а обидва кінці третьої сполучіть з точкою А (4).
19. Сполучіть нижній кінець першої лінії з верхнім кінцем другої, а верхній кінець другої з нижнім кінцем четвертої (3).
20. Закресліть непарні цифри і підкресліть парні (3).
21. Заключіть дві фігури в коло і поставте між ними вертикальну лінію (4).
22. Під буквою А поставте стрілку вниз, під буквою В – стрілку направлену вгору, під буквою С – галочку (3).
23. Якщо слова „ДІМ” і „ДУБ” починаються на одну і ту ж букву, поставте між ромбами мінус (3).
24. Поставте в крайній зліва клітинці 0, в крайній справа - +, в середині проведіть діагональ (3).
25. Підкресліть знизу галочки, а в першу галочку впишіть букву А (3).
26. Якщо в слові „ПОДАРУНОК” третя буква не І, то напишіть суму чисел $3 + 5$ (3).
27. В слові „САЛЮТ” обведіть колом приголосні букви, а в слові „СНІГ” закресліть голосні (4).
28. Якщо число 54 ділиться на 9, обведіть коло навколо квадрата (3).
29. Проведіть лінію від цифри 1 до цифри 7 так, щоб вона проходила під парними цифрами і над непарними (4).
30. Закресліть кола без цифр, кола з цифрами підкресліть (3).
31. Під приголосними буквами поставте стрілку направлену вниз, а під голосними – стрілку, направлену вліво (5).

32. Напишіть слово „МИР” так, щоб перша буква була написана в колі, а друга в квадраті ,93).
33. Вкажіть стрілками напрямки горизонтальних ліній вправо, а вертикальних вгору (5).
34. Розділіть другу лінію пополам і сполучіть два кінці першої лінії з серединою другої (3).
35. Відділіть вертикальними лініями непарні цифри від парних (5).
36. Над лінією поставте стрілку направлену вгору, а під лінією – стрілку направлену вліво (2).
37. Помістіть букву М в квадрат, букву К в коло, букву О в трикутник (4).
38. Суму чисел $5 + 2$ напишіть в квадраті, а різницю цих чисел в ромбі (4).
39. Закресліть цифри, які діляться на 3, і підкресліть інші (5).
40. Поставте галочку тільки в коло, а цифру три тільки в квадрат (3).
41. Підкресліть букви і обведіть колами парні цифри (5).
42. Поставте непарні цифри в квадратні дужки, а парні в круглі (5).

Інструкція: „Вам пропонується виконати 40 нескладних завдань, відповіді на які ви будете фіксувати на спеціальному бланку. Час роботи над кожним завданням обмежується кількома секундами. Будьте уважними. Працюйте швидко. Прочитане мною завдання не повторюється. Увага. Починаємо”.

Оцінка проводиться за кількістю помилок. Помилкою рахується і пропущене завдання.

0-4 помилки – висока лабільність, хороша здатність до навчання;

5-9 помилки – середня лабільність;

10-14 помилки – низька лабільність, труднощі в навчанні;

15 і більше – мало успішний влюбій діяльності.

Результати проведення психологічного тесту

Рисунок 2.2.

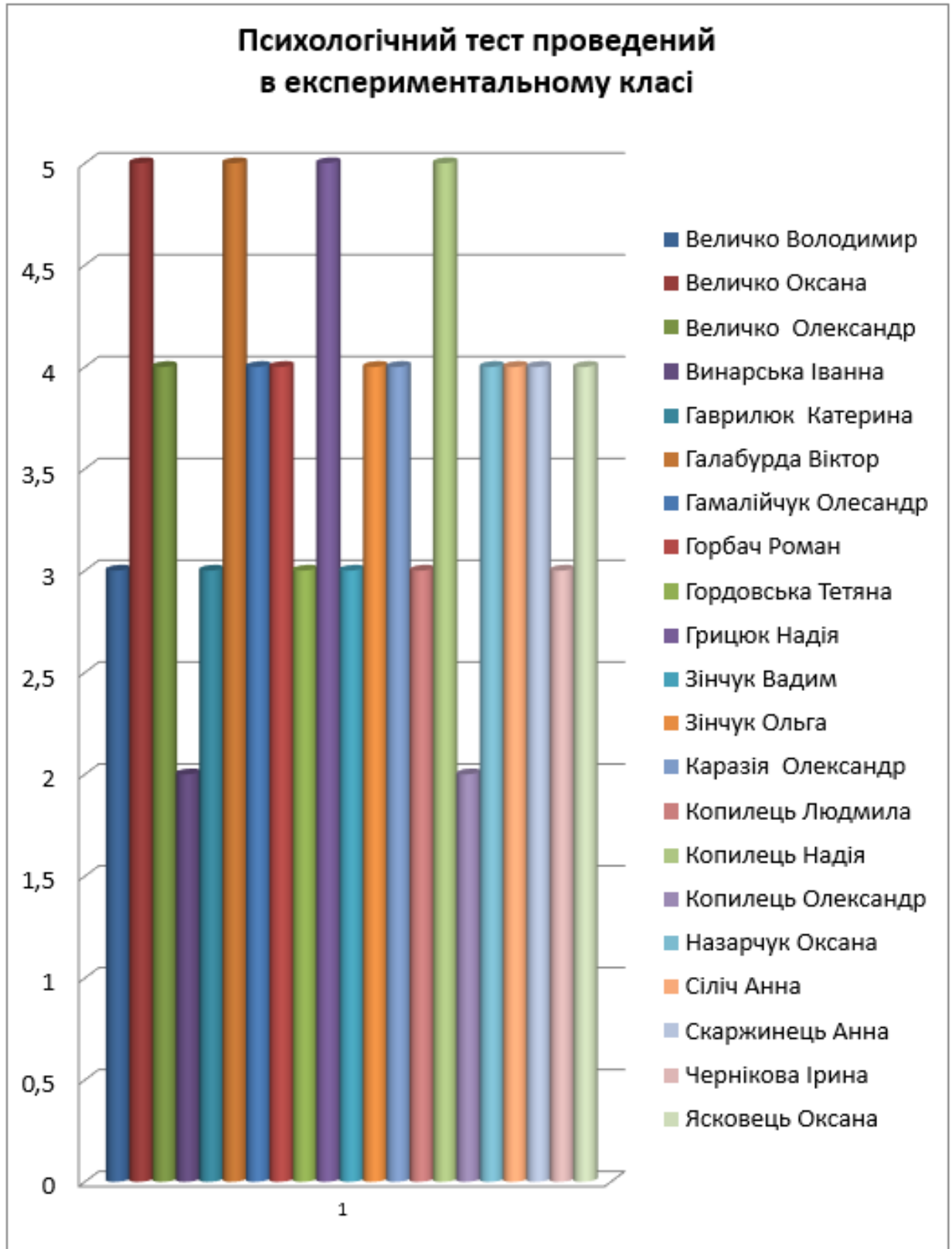
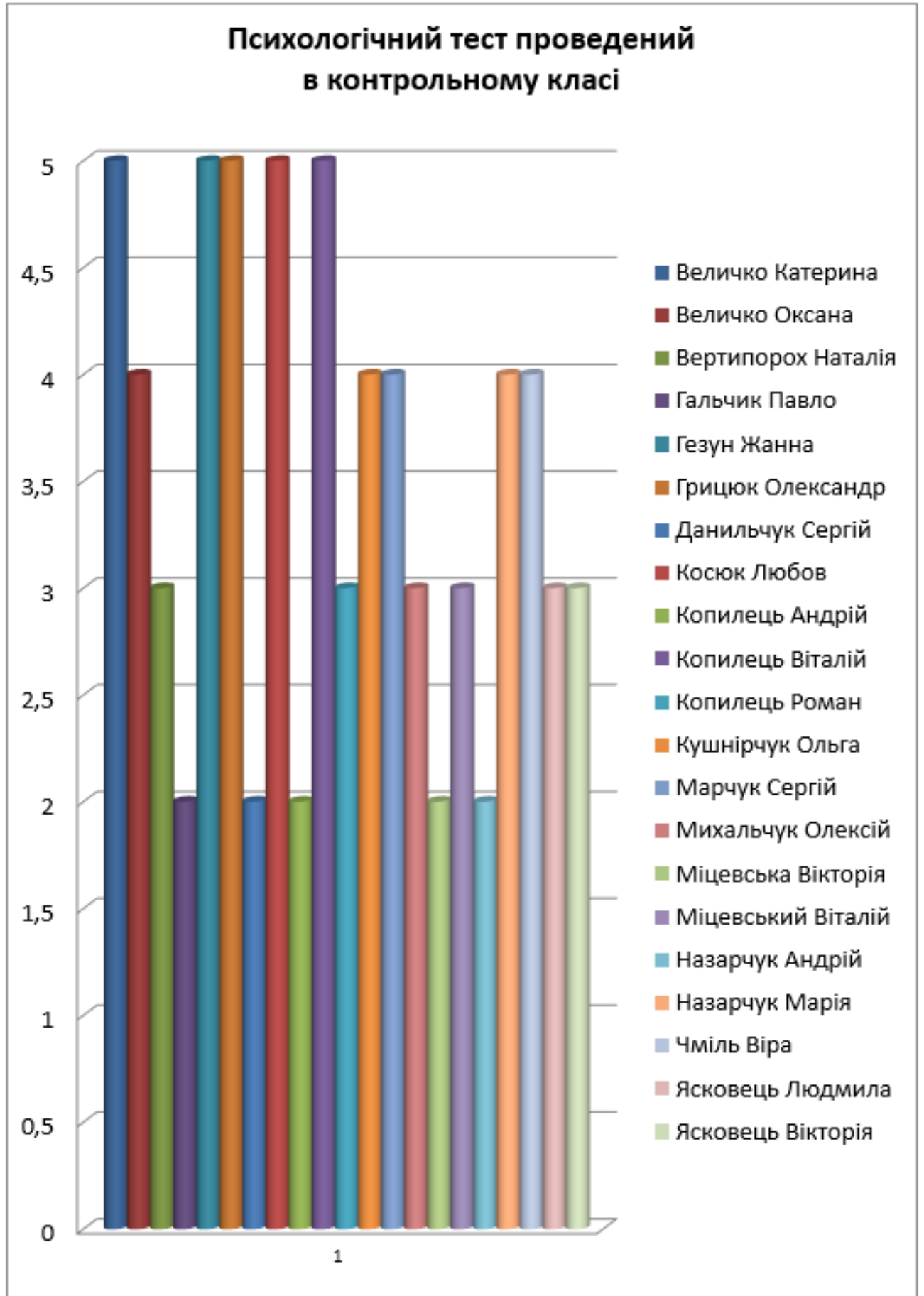

Рисунок 2.3.

Матриці Равена. 36 завдань для дітей

Діагностує здібності систематизації в мисленні. Діагностує логічне мислення на наочній основі.

Інструкція: Подивись на картинку. Тут в рамці малюнок коврика, у якого не вистачає однієї частини. Її звідси вирізали. Тільки 1 з запропонованих частинок підходить до порожнього місця. Покажи той кусочок, який повністю підходить.

Оцінка: за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал.

1) А	2) В	3) А _в
1 - 4	1 - 4	1 - 2
2 - 5	2 - 5	2 - 6
3 - 1	3 - 1	3 - 1
4 - 2	4 - 6	4 - 2
5 - 6	5 - 2	5 - 1
6 - 3	6 - 1	6 - 3
7 - 6	7 - 3	7 - 5
8 - 2	8 - 4	8 - 6
9 - 1	9 - 6	9 - 4
10 - 3	10 - 3	10 - 3
11 - 4	11 - 5	11 - 4
12 - 5	12 - 5	12 - 5

32-35 балів – дуже хороший рівень

30-31 балів – хороший рівень

28-29 балів – вище середнього рівня

25-27 балів – середній рівень

23-24 бали – нижче середнього

20-22 бали – слабкий рівень

17-19 балів – дуже слабкий рівень

Ключ

Клас _____

Дата _____

Класовод _____

Прізвище учня _____

Всього балів _____ Рівень _____

Назва серії	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Всього балів
А	4	5	1	2	6	3	6	2	1	3	4	5	
В	2	6	1	2	1	3	5	6	4	3	4	5	
АВ	4	5	1	6	2	1	3	4	6	3	5	2	